

Lacjalkan Leimo

N:o 11-12 2017 7€

Joulurauhaa!

SISÄLTÖ

Aila-Liisa Laurila: Outi Patronen väitteli tohtoriksi tutkimalla rajakarjalaisen ortodoksiväestön sukunimien suomalaistumista.	176
Pekka Vaara: Mitä Vienan Karjalassa tapahtui samaan aikaan, kun Suomi otti ensimmäisiä askeliaan itsenäisenä valtiona?	180
Aila-Liisa Laurila: Karjalaiseen perinteeseen kuuluu ruuan paistaminen uunissa, mutta millainen on itäinen jouluruokaperinne?	182
Pertti Mustajoki: Kainuulaisten toivelääkäri Elias Lönnrot ei halunnut palvella kahta herraa ja hylkäsi lääkärin ammatin.	186
Kari Tahvanainen: Nurmeslainen Vienan ääni Veikko Huotarinen täytti elokuussa 80 vuotta, mutta kirjoittaa yhä uusia kirjoja.	191
Aila-Liisa Laurila: Karjalan Heimo kysyi kymmenen kysymystä marraskuussa 50 vuotta täyttäneeltä päätoimittaja Mikko Nesvitskiltä.	192
Ilmari Homanen: Taivalkoskella vuonna 1927 syntynyt kuusamolainen autoilija Niilo Homanen täytti syyskuussa 90 vuotta.	193
Leena Arhippainen: Joikuihin perehtyneen Maari Kallbergin Oulussa pitämän kurssin osallistujat saivat oppia, millaista on viananjoiku.	194
Mirja Vauramo ja Seija Vauramo: Juhana ja Maria Wermuthin jälkeläiset pystyttivät näyttelyn vanhoista valokuvista ja suvun esineistä.	196
Laukunkantajat: Ruotsin ja venäjän lehtorina työuransa tehnyt Raija Pyöli ja puheenjohtaja Eeva-Kaisa Linna keskustelevat karjalan kielestä.	203

Karjalan Heimo

Karjalan Sivistysseura ry:n
jäsenlehti ja äänenkannattaja

– Kieltä ja kulttuuria vuodesta 1906 –

Seura perustettiin vuonna 1906 nimellä Wienan Karjalaisten Liitto. Vuonna 1917 seuran nimeksi tuli Karjalan Sivistysseura ry. Seuran tarkoituksena on itä- ja rajakarjalaisen kielen ja kulttuurin vaaliminen sekä sivistystyön tekeminen. Seura pyrkii ylläpitämään karjalaista perinnettä ja heimohenkeä sekä lujittamaan karjalaista itsetuntoa.

Karjalan Sivistysseura ry:n jäseneksi pääsee jokainen hyvämaineinen kansalainen. Jäsenmaksuun sisältyy *Karjalan Heimo* -lehti. Tervetuloa jäseneksi, lehden tilaajaksi ja lukijaksi sekä karjalais-kalevalaisen kulttuurin harrastajaksi.

Lisätietoja seuran toiminnasta www.karjalansivistysseura.fi

Kannen kuva:

Syksyn vesisateet jäätyvät helmiksi heiniin.

Kuvaaja:

Aila-Liisa Laurila

Tarjoa juttua lehteen

Karjalan Heimon aikataulua vuonna 2018

Lehden numero	Aineisto toimitukseen	Lehti painoon	Jakelu (viikko)
1–2	03.02.	13.02.	09
3–4	21.04.	02.05.	20
5–6	09.06.	18.06.	27
7–8	04.08.	14.08.	35
9–10	29.09.	09.10.	44
11–12	24.11.	04.12.	51

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Karjalan Heimo

Vuonna 1906 ilmestyi lehden ensimmäinen näyttenumero nimellä Karjalaisten Pakinoita

Toimitus

Päätoimittaja Aila-Liisa Laurila
0400 755 907
paatoimittaja@karjalanheimo.fi
Lapinkaari 20 B 23, 33 180 Tampere
www.karjalanheimo.fi

Ulkoasu

Marita Salonen
Pilkku-Tuotanto Oy, Tampere

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy 6 kertaa vuodessa, kaksoisnumeroina, 98. vuosikerta.

Ilmoitushinnat

Takakansi 490 €, sisäkannet II ja III 450 €,
1/1 s. 430 €, 1/2 s. 300 €, 1/3 s. 235 €, 1/4 s. 185 €,
1/6 s. 140 €, 1/8 s. 115 €

Ilmoitusten toimitusosoite

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Lehden tilaaminen ja osoitteenmuutokset

Karjalan Sivistysseura ry
Luutsikatu 9 D, 00160 Helsinki
Uusi puhelinnumero: 050 5055 531
Vanha toimii toistaiseksi: 09 171 414
toimisto@karjalansivistysseura.fi
www.karjalansivistysseura.fi
Toimisto palvelee ti-to klo 10-15,
heinäkuussa suljettu.

Tilaushinta/jäsenmaksu

Lehden tilaushinta on 40 € / vuosi.
Yhdistyksen jäsenmaksu on 32 €,
opiskelijajäsenet 15 € ja lehti sisältyy
jäsenetuna jäsenmaksuun.

Pankkiyhteys

Danske Bank
IBAN: FI92 8000 1500 0617 19
BIC/SWIFT: DABAFIHH

Julkaisija

Karjalan Sivistysseura ry
Julkaisutoimikunnan puheenjohtaja
Senni Timonen
www.karjalansivistysseura.fi

Painopaikka

Libris Oy

Oikeudet muutoksiin pidätetään.

ISSN 0449-8828

Helsingissä 10. joulukuuta 2017

Kohuja ja anteeksi- pyyntöjä

Katolisen kirkon paavi **Benedictus XVI** sen aloitti jo melkein kymmenen vuotta sitten. Nimittäin anteeksipyytelyn. Hän päätti pyytää anteeksi katolisen kirkon papiston tekemiä seksuaalirikoksia, jotka olivat tulleet ilmi suuren kohun ja skandaalin saattamana. Sen jälkeen onkin paljastunut mitä järkyttävimpiä väärinkohteluita, eikä anteeksipyytelyjen määrässä näy loppua.

Tänä syksynä sosiaalisen median #meetoo-kampanja avasi keskustelun uusiin mittoihin verrattuna taannoisiin tapahtumiin. Patojen murruttua yleiseen keskusteluun nousivat asiat, joista ennen oli vaiettu. Puhuttiin muun muassa vallankäytöstä eli siitä, kuinka vahva ja voimakas voi sortaa pientä ja heikkoa, joka on riippuvuussuhteessa vahvempaan.

En ryhdy enempää luettelemaan viime aikojen anteeksipyyntöjä tai niiden taustalla olevia kohuja, koska niitä on niin paljon. Sen sijaan ehdotan, mitä anteeksipyyntöä voisimme ryhtyä vielä odottamaan.

Australian hallitus esitti jokin aika sitten anteeksipyyntönsä maan aboriginaaleille menneisyydessä tehdyistä vääryyksistä. Samoin Suomen hallitus voisi pyytää anteeksi vaikkapa nyt aluksi karjalaisilta ja saamelaisilta. Erityisesti koululaitos ja kirkko olivat 1900-luvulla Suomessa ne instituutiot, jotka toteuttivat mainittujen vähemmistöjen voimallisen integroinnin luterilaiseen ja suomenkieliseen kansakuntaan. Lisäksi hallituksemme voisi aivan erityisesti pyytää anteeksi niiltä inkeriläisiltä ja karjalaisilta, jotka Suomi palautti Neuvostoliittoon – sikäli mikäli heitä tai heidän jälkeläisiään jäi henkiin anteeksipyyntöä odottamaan.

Näin ehdotan, mutta kaipaammeko oikeasti näitä anteeksipyyntöjä? Mitä sellaiset auttaisivat? Pelkäänpä pahoin, etteivät ne lämmittäisi edes sen vertaa kuin teekupillinen paukkupakkasessa. Pelkän anteeksipyytelyn sijaan on kyettävä muuttamaan ja korjaamaan asioita entistä parempaan suuntaan.

Anteeksipyyttäminen sinänsä on upea sosiaalinen taito. Moni viime aikojen julkinen anteeksipyyntö on johtunut ajattelemattomasta toiminnasta sosiaalisessa

mediassa. Vallalla on ollut hillitön räimintä, tahallinen väärinymmärtäminen, silmitön rienaaminen sekä loukkaamiset ja loukkaantumiset, jotka pitäisi karsia pois.

Niiden sijaan tarvitaan entistä parempaa käyttäytymistä, joka tekee anteeksipyyntöjä turhiksi.

Ehkä siinä olisi siemen, josta voisi itää edes pikkuisen paremman maailman alku.

”Koko yhteiskunnassa tarvitaan toisen ihmisen kunnioituksen opettamista”, sanoi oikeusministeri **Antti Häkkänen** (kok.) marraskuussa Ylelle, kun kanava järjesti keskustelun näistä teemoista.

Karjalan Heimo kiittää vuodesta 2017 ja toivottaa lukijoilleen hyvää joulua, hyvää roštuota ja parembua tullii aigua!

AILA-LIISA LAURILA
Päätoimittaja

Rajakarjalaisen sukunimistön kehittyminen oli osa Suomen karjalankielisen ortodoksivähemmistön suomalaistumista

Vanha sukunimi joutaa romukoppaan

Esimerkiksi sukunimet Bräyschy, Kukschina, Shemeikka, Tschokkinen ja Tsurkka kielivät venäjän kielen vaikutuksesta suomalaisiin nimiin. Raja-Karjalassa kehittyneessä sukunimistössä näkyy sama venäjän läheisyys kuin koko karjalan kielen sanastossa.

Rajakarjalaisista sukunimistä tohtoriksi lokakuun lopussa väitelleen **Outi Patrosen** mukaan nimissä on venäläistä vaikutusta silloin, kun niissä on suomen kieleen kuulumattomia äänneitä tai konsonanttiryhmiä tai ne sisältävät venäjältä karjalaan lainattuja sanoja. Esimerkiksi käy nimi Starost, joka tulee kylän vanhinta tarkoittavasta sanasta.

Venäläisvaikutteisia sukunimiä voidaan kirjoittaa hattupäisin suhukirjaimin, mutta usein Suomessa ne on yksinkertaistettu niin, että kaikki pehmennyttä ilmaisevat merkinnät on jätetty pois. Suomen itsenäistyttyä venäläisiin nimiin vivahtavia muotoja alettiin suomentaa osin täysin toisiksi. Joskus suomennoksella oli yhteys alkupeiräiseen nimeen, mutta usein ei.

Väitöskirjassaan *Rajakarjalaisen sukunimistön kehittyminen osana Suomen karjalankielisen ortodoksivähemmistön suomalaistumista 1818–1925* tutkija keskittyy selvittämään nimien suomentamista. Hän on käyttänyt aineistonaan Viipurin läänin Salmin kihlakunnan vuosien 1818 ja 1820–1925 henkikirjoista poimittuja nimiä.

Ortodoksipappeja on pidetty uusien sukunimien keksijöinä, mutta tutkimus ei tue tätä käsitystä. Ennemminkin niitä keksi Salmin kihlakunnan henkikirjoittaja. Lähes kaikki Raja-Karjalan ortodoksien su-

kunimet ovat joko talonpoikien (lampuotien eli vuokraviljelijöiden) tai tilattoman väestön sukunimiä. He keksivät nimiään myös itse ja kyläläisten kanssa yhdessä.

Rajakarjalaisten sukunimiä olisi Patrosen mielestä vielä syytä tutkia järjestelmällisesti venäläisen sukunimistön näkökulmasta, jotta saataisiin selvitettyä, mikä nimistössä on venäläistä vaikutusta ja mitkä sukunimet ovat ns. käännösnimiä.

Raja-Karjalaa koskeviin, 1700-luvulta ja 1800-luvulta säilyneisiin suomen- ja ruotsinkielisiin asiakirjoihin henkilönnimet on kirjattu pääosin suomeksi, ruotsiksi ja venäjäksi, mutta joukossa on myös karjalankielisiä nimiä.

Koska suomen ja karjalan kielessä on paljon yhteistä sanastoa, jotkut nimet, kuten lisä- tai sukunimen Repo voi määritellä niin karjalan- kuin suomenkieliseksi. Sen sijaan nimi Kettu on hyvin todennäköisesti suomenkielinen, sillä karjalan kielessä 'kettua' tarkoittaa sana 'repoi', kun taas karjalan 'kettu' merkitsee 'nahkaa'.

Patrosen käsityksen mukaan nimi Bunda on kehittynyt ruotsinkielisestä lisänimestä, koska ruotsin bonde on 'talonpoika'. Monet karjalankieliset henkilönnimet voisivat hänen mukaansa myös muotonsa ja äännerakenteensa puolesta olla suomalaisia nimiä, koska niissä on suomalaisen su-

kunimen tunnuksena pidetty -nen-loppu.

Raja-Karjalan karjalankielinen ortodoksiväestö, jolla ei ennestään ollut sukunimiä, sai sukunimet pääasiassa ajanjaksona, joka alkoi 1890-luvulla ja loppui 1920-luvulla. Raja-Karjalalla tarkoitetaan kuutta luovutetussa Karjalassa Laatokan koillispuolella sijainnutta pitäjää, jotka ovat Suojärvi, Korpiselkä, Soanlahti, Suistamo, Impilahti ja Salmi.

Vuonna 1939 alueella asui noin 50 000 asukasta. Se oli Suomen ortodoksisen kirkon vahvaa piiriä. Tutkimusaineisto käsittää kaikkiaan 2 357 ortodoksikarjalaisten sukunimeä.

Outi Patrosen mukaan Raja-Karjalan väestöstä tuli suomalaistamisen kohde karelianismin myötä. Hänen mielestään ortodoksikarjalaiset on luontevaa rinnastaa saamelaisiin, erityisesti kolttasaamelaisiin. Kumpikin kieli- ja uskontovähemmistö on joutunut suomalaistumaan eikä kumpikaan ole saanut tukea muualla olevasta emämaasta esimerkiksi oman kirjakielen kehittämiseen.

Suomen itärajan läheisyydessä asuva väestö piti saada mahdollisimman nopeasti näyttämään yhtä suomalaiselta kuin toisaalla asuneet kansalaiset. Vahva suomalaistaminen alkoi Sortavalan seminaarin ja sanomalehti *Laatokan* perustamisesta 1880-luvulla. Karjala ei käynyt koulupetuksen kieleksi eikä se saanut virallista asemaa.

Ennen maan itsenäistymistä Raja-Karjalassa oli aina suuntauduttu itään, Aunuksen Karjalaan, mutta katse kääntyi länteen, mistä vaikutteiden saaminen kiihtyi, kun Suomi itsenäistyi ja itäraja sulkeutui.

Karjalan kielen ja kulttuurin muuttuminen näkyi selvästi 1920-luvulla. Karjalan kirjakielen kehitystyön suurin este oli Patrosen mukaan se, ettei karjalan kielitä poliittisista syistä yleisesti tunnustettu

Outi Patrosen väitöskirjan kanteen on painettu kuva, jossa Suojärven lahjoitusmaatalonpojat saavat perintökirjoja elokuussa 1922. Kuva on saatu Museovirastosta.

omaksi kielekseen: sekä Raja-Karjalassa että Itä-Karjalassa puhuttuja kielimuotoja pidettiin suomen kielen murteina, koska kieltä pidettiin yhtenä synnä sitoa myös Itä-Karjala Suomeen.

Sukunimien toisen joukkomuuton aikaan vuosina 1934–1936 jouduttiin pohtimaan,

onko muutettava nimi suomalainen vai vierasperäinen. Nopean ja maksuttoman nimenmuutuskäsittelyn takaava laki koski ainoastaan vieraskielisen nimen vaihtamista suomalaiseen tai suomalaisen nimen muuttamista vieraskieliseen.

Nimen vierasperäisyyden määrittelyminen oli tulkintakysymys, ja käytännös-

sä työ oli ilmeisesti jätetty paikallisille nimenmuuttoasiamiehille.

AILA-LIISA LAURILA
Teksti ja kuvat

Rajakarjalainen sukunimistö

- ▶ Ristimänimien muunnoksiin pohjaavat sukunimet, jotka ovat alun perin olleet talonnimiä: Patronen, Reittu.
- ▶ Lisänimiin pohjaavat sukunimet: Löllö.
- ▶ Venäjänkielisistä patronyy-meistä kehittyneet sukunimet: Kononoff, Kuismin.
- ▶ Pappisnimet: Solntsev.
- ▶ Erilaiset venäjänkieliset sukunimet: Komaroff.
- ▶ Sattumanvaraisesti annetut tai otetut, savolaisten tai pohjoiskarjalaisten sukunimien kanssa samanasuiset sukunimet: Pennanen.
- ▶ Uudet ns. Virtanen-, Laine-tyyppin sukunimet: Salminen, Kivi.
- ▶ Outi Patrosen väitöskirja Rajakarjalaisen sukunimistön kehittyminen osana Suomen karjalankielisen ortodoksivähemmistön suomalaistumista 1818–1925 tarkastettiin Helsingin yliopistossa 30.10.2017.
- ▶ Väitöskirja löytyy osoitteesta: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/224298>.

Mitä karjalaiset sukunimet tarkoittavat?

Beloi. Nimi on todennäköisesti kehittynyt venäläisestä lisä- tai sukunimestä Belov (< ven. belyj 'valkoinen') ja on annettu henkilölle hänen ulkomuotonsa mukaan.

Brömsi. Nimi sisältää ilmeisesti ruotsin kielen sanan bröms, joka on sanan broms 'paarma' vähemmän käytetty asu. Karjalan kielessä nimeä muistuttaa äänneellisesti lähinnä sana 'prönssi' eli 'iso maha'.

Bondari. Karjalan kielessä tunnetaan sana pontari, 'tynnyrintekijä'.

Bräyschy, Bräysy. Nimen voi yhdistää karjalan verbeihin präyšeä, 'loiskia', 'pärskyä', 'polskia' ja präyšytteä, 'loiskuttaa', 'pärskyttää', 'roiskuttaa', 'räiskyttää'. Kumpaakin on käytetty myös joutavan puhumisesta.

Buljugin. Nimi on kehittynyt 1800-luvulla Suistamon Äimäjärvellä venäläisestä sukunimestä Bulygin. Sukunimi Bulygin on kehittynyt henkilökohtaisesta lisänimestä, joka sisältää 'moukka- maista', 'karheaa' merkitsevän venäjän kielen sanan.

Burmoi. Nimen voi yhdistää karjalan kielen verbiin purmuta, jolla on kuvattu 'ahnaasti syömistä', verbillä burmettua on ollut merkitys 'mumista'.

Grommi. Nimi on muodostunut ehkä venäläisestä sukunimestä Gromoff. Venäläiseen sukunimeen Gromov sisältyy 'ukkosta' merkitsevä sana 'grom'.

Hippi. Sukunimeen sisältyy jokin venäläisen ristimänimen Ipatij (< kreikan Hypatios) karjalainen variantti. Taustalla voi olla jokin muukin ristimänimi. Ortodoksiasiakirjoissa se on muodossa Ipat, joskus myös Ipati(j).

Homa, Home, Homanen. Taustalla lie-nee venäläinen ristimänimi Foma (< kreikan Thomas).

Hosainoff. Karjalassa talon isäntä oli hozain eli venäjän hozjain, 'isäntä', 'haltija'.

Hotakka. Sukunimeen sisältyy venäläi-

sen ristimänimen Foti (< kreikan Fotios) karjalainen variantti Hotakka. Toinen mahdollinen selitys nimelle on, että se pohjaa karjalan kielen sanaan hotakka, 'saapas', 'horjuva', 'huterä', 'vaappuva'.

Hovatta. Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen Fedot (< kreikan Theodotos) karjalainen variantti.

Ihatsu. Sukunimeen sisältyy heprealaisen ristimänimen Johannes karjalainen variantti. Karjalassa on tunnettu miehennimet Ihannus ja Ihanus, jotka ovat ristimänimen Johannes karjalaisia variantteja.

Ipatti. Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen Ipatij (< kreikan Hypatios) karjalainen variantti Ipatti.

Jehki, Jehkinen, Jehkoi, Jouhki, Jekku- nen ja Jehkonen. Sukunimiin sisältyy venäläisen ristimänimen Jefim (< kreikan Euthymios) karjalainen variantti.

Kaperi. Karjalan sanalla kapera on merkitykset 'niukka', 'köyhähkö' ja 'saita', 'visu'.

Kanabro. Sukunimeen sisältyy karjalan kielen 'kanervaa' merkitsevä sana kanabro.

Karhatsu. Karjalan sana karhakka tarkoittaa 'karkea', 'karhea', 'tuima', 'ankara', 'huono' ja 'kykenemätön', 'sopeutumaton', 'vastahakoinen'.

Karvali. Karjalan kielen sana karvali merkitsee 'nahkuria'.

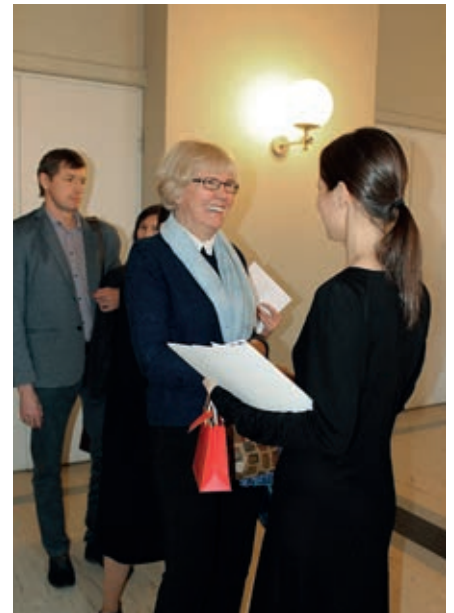
Kekara. Karjalan kielen kuikkaa merkitsevä sana.

Kiema, Kima. Sukunimeen sisältyy jokin venäläisen ristimänimen Jevdokim (< kreikan Eudokimos) karjalainen variantti.

Kononen. Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen Konon (< kreikan Konon) karjalainen variantti Kono.

Koslonen. Lisänimestä kehittyneeseen sukunimeen Kozlov sisältyy vuolta merkitsevä venäjän sana kozl, karjalaksi koza.

Larikka. Sukunimeen sisältyy venäläi-

Tunnettu petroskoilainen kielentutkija, filologian tohtori, professori Irma Mullonen oli mukana onnittelemassa Outi Patrosta. Mullonen oli toinen väitöstutkimuksen esitarkastajista.

sen ristimänimen Larion (< kreikan Hilarios) karjalainen variantti.

Lipitsä. Nimi on ehkä mukautunut muotoonsa siksi, että karjalan kielessä on ollut samanasuinen sana lipittä, 'tuohilippi' (tai muu ammennusastia) ja 'kalahaavi'.

Ljokkoi. Nimeen sisältyy karjalan sana l'okkoi, 'helppo', 'kevyt', 'lievä'. Adjektiivilla l'okkoi on kuvattu eri asioiden hyvyttä: l'okkoi seä, 'hyvä keli'.

Loginen. Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen Login (< kreikan Longinos) karjalainen variantti Logina.

Lomu. Karjalan kielen sanalla lomu on merkitykset 'polttopuu', 'pilke', 'kalikka' ja 'romu', 'kalu' tai laiha ihminen.

Makkonen. Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen Makar (< kreikan Makarios) karjalainen variantti Makko ja sukunimijohdin -nen.

Matsi ja Matsinen. Sukunimiin sisältyy venäläisen ristimänimen Matvei (< heprean Matteus, Mattias) karjalainen variantti Matsi.

Menschonen, Menshakov. Venäjän sana menšoi merkitsee 'nuorimmaista', mutta nimet voivat olla myös venäläisen miehennimen Klemens (latinan Clemens) karjalaisia variantteja.

Mämmi. Sana on merkinnyt tietyn ruokalajin lisäksi 'paksua, lihavaa ihmistä'.

Mösö. Nimeen sisältyy karjalan sana mösö ja Salmassa mözö tarkoitti 'talvi- nuotan kela'.

Filosofian tohtori Denis Kuzmin on tutkinut kymmeniä tuhansia paikannimiä ja väitteli Helsingissä elokuussa 2014 aiheesta Vienan Karjalan asutushistoria nimistön valossa. Denis Kuzmin onnittelee Outi Patrosta ja vuoroaan odottaa Itä-Suomen yliopiston professori Pekka Suutari.

Onatschu. Sukunimeen sisältyy miehen nimi Onatšu, joka on ilmeisesti venäläisen ristimänimen Anania (< heprean Ananias) karjalainen versio.

Patrikainen. Karjalassa on tunnettu miehennimet Patrakka, Patriikka, Patro(i), Patru, Patronen, jotka ovat venäläisen ristimänimen Patrikei (< kreikan Patrikios) karjalaisia versioita.

Penttonen. Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen Pantelei ~ Panteleimon (< kreikan Panteleimon) karjalainen hypokorismi Pentto.

Plaketti. Nimen voi yhdistää karjalan verbiin plakettoa, jolla on merkitykset 'kolista', 'kalista', 'kopisuttaa', mutta myös 'maiskuttaa' ja 'kilistä' (kellosta). Verbiä on käytetty myös kuvaamaan 'paljoa puhumista'.

Plattonen. Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen Platon (< kreikan Platon) karjalainen variantti Platto.

Portnoi. Karjalan kielen sana portnoi tarkoittaa 'räätäli', 'vaatturi', 'turkkuri'.

Rasku. Substantiivilla rasku on merkitys 'isku', 'napsaus', 'kolaus' ja verbillä raskuttoa merkitykset 'rouskuttaa', 'raksuttaa', 'narskuttaa', 'naksuttaa' ja 'paukuttaa'.

Rjäpöi. Karjalan kielen reäpöi on 'muiku', joka on tunnettu myös muodossa riäpöi.

Räbinä. Sana merkitsee 'pihlajaa' ja 'pihlajanmarjaa', mutta Suojärvellä sitä on käytetty myös puhuttaessa 'hauraasta,

ohueksi käyneestä kankaasta tai vaatteesta', 'vetelästä taikinasta' ja 'rokonarpiesta, rumasta ihmisestä'.

Saduli, Satuli. Sukunimeen sisältyy 'satulaa' merkitsevä karjalan kielen sana, joka on ollut Raja-Karjalassa mm. muodoissa saduli, satul'i ja tarkoittanut myös 'satulaseppää'.

Saksa. Varakas ihminen. Lihasaksa on 'lihakauppias', 'teurastaja' ja šittasaksa 'rehvastelija'.

Schirgo. Nimen voinee yhdistää karjalan kielen verbeihin tširkkoo, 'sirkuttaa', 'visertää' ja tširkoa 'kimittää', 'tiristä', 'rästistä'.

Sinda. Nimen voi yhdistää erilaisiin ristimänimien muunnoksiin, kuten nimestä Zinovij (< kreikan Zenobios) johdetut Zina ja Zinok.

Smura. Nimeen voi sisältyä venäjän kielessä hevosen väriä kuvaava 'tummanharmaata' merkitsevä sana smurij.

Tajakka. Karjalan sanalle tajakka on eri puolilla kielen puhuma-aluetta tunnettu eri merkityksiä, mm. 'ankkurin poikkivarsi', 'suutarin lesti', mutta myös 'vilkuileva hevonen'.

Timonen. Sukunimeen sisältyy Karjalassa yleinen miehennimi Timo, joka on venäläisen ristimänimen Timofei (< kreikan Timotheos) karjalainen versio.

Torikka, Toroi, Torssonen, Torvinen. Sukunimiin sisältyy jokin venäläisen ristimänimen Dorofei (< kreikan Doroteos) karjalainen muunnos.

Oman suvun historia innostaa

Filosofian tohtoriksi väitellyt **Outi Patronen** kuuluu Raja-Karjalasta lähtöisin olevaan ortodoksikarjalaiseen sukuun, minkä hän kertoo antaneen tutkimuksen tekoon varmuutta ja motivaatiota. Hän käsitteli samaa aihepiiriä jo aiemmissa opinnäytetöissään.

Hänen omassa suvussaan kielenvaihto karjalasta suomeen alkoi viimeistään 1920-luvulla, kun Ilomantsin Möhköstä kotoisin ollut **Hanna**-mummo tuli Patronen sukuun Korpiselän Yläjärvelle. Siihen saakka suku oli täysin karjalankielinen ja ortodoksinen. Lapsuus- ja kouluvuotensa Outi Patronen vietti Kajaanissa. Nykyisin hän asuu Helsingissä.

Väitöstutkimuksen esitarkastajina toimivat professorit **Irma Mullonen** Petroskoista ja **Vesa Koivisto** Joensuusta. Vastaväittäjänä oli professori **Anneli Sarhimaa** Mainzin yliopistosta. Patronen väitöstutkimuksessa on käytetty yli 200 sivua nimilitteelle, joissa kerrotaan karjalaisten sukunimien taustaa ja merkityksiä.

Tschirkkunen. Nimi sisältynee karjalan tširkkku, jota on käytetty 'pikkulinnuista' puhuttaessa.

Tschokkinen. Mahdollisesti nimi on kehittynyt lisänimestä, joka on muodostettu ruotsin sanan tjock, 'paksu' pohjalta.

Tsupari. (Tsubari) Nimen voi yhdistää useaan karjalan sanaan. Tšupero on pienikokoinen 'ihminen', 'napero' tai 'kuhnus', 'nyhjöttäjä'. Tšupoi (tšuboi) on 'pikkukala', 'kalanpoikanen' tai 'suppea', 'kapea', 'pieni'.

Tsurkka. Nimeen sisältyy karjalan sana tšurkka, joka tarkoittaa 'pölkky', 'paksu halko' tai 'peltojyrä'.

Vinokuuro. Nimi lienee kehittynyt venäläisestä sukunimestä Vinokurov, 'viinanpolttaja'.

Vola. Nimi tarkoittaa suurta, vanhaa 'härkää'.

Vornanen. Nimeä on pidetty lisänimityyppisenä sukunimenä, joka pohjaa venäjän sanaan vorona 'varis' tai voron, 'korppi', 'kaarne'.

Vostrakka. Sanalla vostrokka on merkitys 'terävä', 'epätasainen', 'rosainen'. Venäläinen sukunimi Vostrikov on kehittynyt henkilöä kuvaavasta lisänimestä, 'terävä'. Karjalassa käytetty myös muodossa Vostrakoff.

VIENA SATA VUOTTA SITTEN, OSA 1

Vienan kansa halusi päättää

Autonomiselle Karjalalle oli laadittu perusteellinen ehdotus erityiseksi autonomiasäännöksi vuonna 1917. Heinäkuun puolivälissä 1917 kokoontui Vienan rahvas Uhtualle viettämään perinteistä Pedrunpäivän praasniekkaa. Tällä kertaa oli juhlissa paljon vieraita niin Vienan kylistä kuin Suomestakin ja juhlaväellä riitti paljon pohdittavaa.

Karjalaisten Sanomien mukaan juhlissa ”lauettiin useita yksisäänisiä lauluja, lausuttiin runoja ja pidettiin puheita – kaikki kansan kielellä ja teroittaen mieliin kansallisen ja valistuksellisen heräämisen tärkeyttä”. Toisena päivänä pidettiin kansalaiskokous, jossa pohdittiin

”niitä toiveita, jotka oli saatettava Venäjän Perustavalle kansalliskokoukselle ja sitä ennen Venäjän Väliaikaiselle hallitukselle”.

Uhtuan kansalaiskokous muodostui Vienan kunnista valituista edustajista. Koolla olleen joukon katsottiin edustavan noin kolmannesta alueen asukkaista eli noin yhdeksäätuhatta vienankarjalais-

ta. Kokous asettui kannattamaan Karjalan autonomiaa Venäjän yhteydessä.

Autonomiselle Karjalalle oli laadittu perusteellinen ehdotus erityiseksi autonomiasäännöksi.

Ehdotuksen olivat laatineet kirjailija **Iivo Härkönen** ja kauppias **Paavo Ahava**, avustajinaan kirjailija **Eino Leino** sekä lainoppineet **Viljo Puustinen** ja **V. Kylmäkoski**. He kaikki edustivat keväällä 1917 henkiin herätettyä Vienan Karjalaisten Liittoa, jonka toimintaa oli päätetty olojen vapauduttua jatkaa nimellä Karjalan Sivistysseura.

Huolimatta siitä, että autonomiaehdotus oli laadittu Suomessa eikä sitä ehditty esitellä ennen kokousta Vienan kylissä, se tuli hyväksytyksi vienalaisten edustajakokouksen päätökseksi.

Autonomiaehdotuksen mukaan Karjalan kansa olisi päättänyt omista asioistaan pai-

itse omista asioistaan

kallisissa hallintoelimissä lukuun ottamatta raha-, posti-, sota- ja oikeuslaitosta, joita koskeva päätösvalta olisi jätetty Venäjän valtakunnan hallinnolle.

Sisäisen hallinnon päätettävänä asioina mainitaan mm. maanomistus-, kulkuneuvo-, koulu- ja terveydenhoitoasiat sekä kauppa, teollisuutta ja muita elinkeinoja koskevat asiat. Luettelo kuvastaa karjalaisen näkemystä kiireellisimmän kohennusta vaativista elämisen edellytyksistä.

Erityisesti maanomistuskysymys oli karjalaisille elintärkeä. Vuosisatainen venäläisen järjestelmän mukainen peltojen yhteisomistus käyttöoikeuden määräaikaesine uudelleen jakamisineen sekä metsien tiukasti kontrolloitu valtion omistus oli ehkäissyt maanviljelyksen ja metsätalouden kehittymisen.

Maiden omistusoikeuden jakamisesta esitettiin konkreettinen suunnitelma. Sen

mukaan puolet viljelyskelpoisista pelto- ja metsämaista jaettaisiin ”mahdollisimman alhaista veroa vastaan paikallisille asukkaille ikiajoiksi heidän ja heidän jälkeläistensä omistettavaksi ja hallittavaksi”. Neljäsosa metsämaasta ehdotettiin jaettavaksi asukasluvun mukaan kuntien kesken ja loput metsämaat, joutomaat ja vesistöt jäisivät autonomisen hallintoalueen omaisuudeksi.

Sivistysseuran julkaiseman *Karjalaisten Sanomien* syyskuun numerossa selostettiin laajalti Uhtuan kokouksen päätöksiä. Niistä käy ilmi karjalaisten toiveiden kohdistuminen Venäjän perustuslakia säättävään kansalliskokoukseen, jonka koolle kutsumiseen Venäjällä helmikuun vallankumouksen jälkeen valtaa pitänyt Väliaikainen hallitus oli sitoutunut ja jolle autonomiaehdotus päätettiin lähettää hyväksyttäväksi.

Lehdessä kannustettiin aktiivisuuteen karjalaisten edustajan saamiseksi kansalliskokoukseen marraskuussa pidettävissä vaaleissa: ”Kuka Vienan läänin karjalaisten edustajaksi Venäjän Perustavaan Kansalliskokoukseen? Aika on jo täpärä: pohtikaa, kansalaiset, kiireellä tätä tärkeää kysymystä!”

Samassa *Karjalaisten Sanomien* numerossa kerrottiin myös muista heinäkuussa pidetyistä karjalaisten kokouksista. Kansalaiskokouksen aikaan Uhtualla kokoonoutuivat myös Venäjän armeijassa palvelleet karjalaiset sotilaat. Kokouksessa käsiteltiin Venäjän armeijassa vallitsevaa epäkohtaa karjalaisten opettamisesta vain venäjän kielellä, jota monet karjalaiset eivät osanneet sanaakaan.

Kokous päätti esittää, että virolaisten,

lätiläisten ja puolalaisten tavoin myös karjalaisille perustettaisiin omia joukko-osastojaan, joissa koulutus tapahtuisi sekä karjalaksi että venäjäksi. Kokoukseen osallistui 24 Venäjän armeijassa palvellutta karjalaisista, heidän mukanaan kuusamolainen **Iivo Ahava**. Sotilaiden toiveita päätettiin ajaa eteenpäin Karjalan Sivistysseuran kautta, mutta myös Vienan Kemin Työ- ja Sotilasneuvoston kautta, johon edustajiksi valittiin karjalaiset aliupseerit **Jefim Lesojeff** ja **Semen Jakoljeff**.

Ennen Uhtuan kokousta oli Enkijärvelä Muurmannin radan varressa pidetty karjalaisten rautatietyöntekijäin kokous. Siellä päätettiin lähettää rautatietyöläisten edustajaksi Uhtuan kokoukseen **Paavo Paavonpoika Ahava**. Paavolle päätettiin anoa matkaa varten lomaa Enkijärven toimeenpanevalta komitealta, jollainen oli tuolloin Enkijärvelle perustettu.

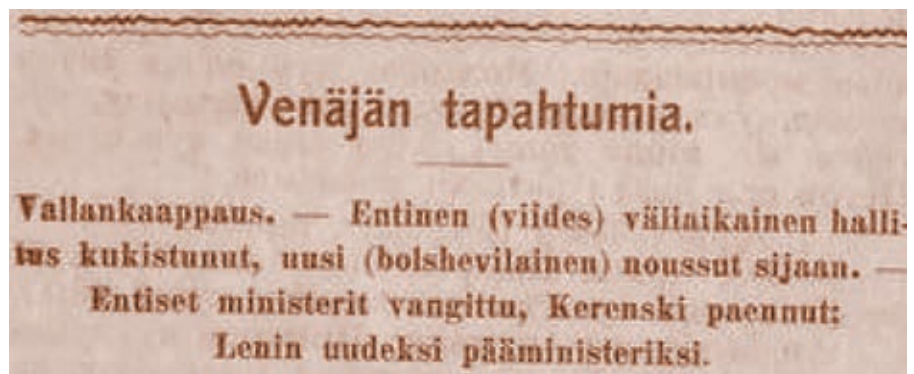
Myös ratatyöläisten kokous asettui kannattamaan Karjalan muodostamista ”Venäjältä riippuvaksi osavaltioksi, jossa kaikki virastot ovat omakieliset”. Lisäksi vaadittiin ”maat ja metsät kansan omiksi” ja kouluihin karjalaiset opettajat ja karjalan kieli opetuksen pääkieleksi.

Karjalaisten kansallisuuspoliittinen toiminta jatkui ja sai uusia muotoja lokakuussa 1917 Pietarissa tapahtuneen bolševikkien vallankaappauksen jälkeen. Seuraavana vuonna sekä Suomesta että Vienanmeren rannikolta Vianaan suuntautuneella poliittisella ja sotilaallisella toiminnalla olikin sitten kauaskantoinen merkitys Karjalan kansan kohtaloihin. Niistä lisää lehden seuraavassa numerossa.

Uhtuan pohjoispuolella sijainneen Röhön kyläläisiä kuvattuna kesällä 1917. Kuva: Karjalan Sivistysseuran Sampo-tietokanta.

Lokakuun suuri sosialistinen vallankumous oli kovin pieni uutinen Karjalaisten Sanomissa 15.11.1917.

Joulun keittiössä tuoksuu karjalainen ruokaperinne

Tiedätkö, mitkä omista rakkaista jouluherkuistasi kuuluvat itäiseen ja mitkä läntiseen ruokaperinteeseen?

Karjalaiselle keittiölle on tyyppillistä sienten, kasvien ja kalan runsas käyttö. Rikas piirakka- ja kukkoperinne on osa itäistä ruokakulttuuria, jossa keskeistä on uunikypsennys. Mutta voiko jouluna aterioita puhdasoppisesti karjalaisittain?

Karjalainen keittiö on osa itäistä ja ortodoksivaikutteista perinnettä. Ruokaa valmistetaan paljon uunissa. Läntisessä keittiössä keitetään ja paistetaan enemmän liedellä. Lisäksi ominaista on ruotsalainen ja katolinen vaikutus. Kaikki ruokaan liittyvä on kuitenkin aina ollut nopeasti keittiöstä toiseen leviävää.

Filosofian tohtori ja tietokirjailija **Pirkko Sallinen-Gimpl** kertoo, että monet ruuat ja valmistustavat levisivät entisaikain nopeasti alueilta toisille. Uudet jouluherkut valtasivat vauhdilla oman paikkansa juhlapöydissä myös karjalaisilla syrjäseuduilla.

– Esimerkiksi joulukinkku levisi joulun perusruuaksi Karjalaan yllättävän varhain. Yhteyksiä on vedetty jopa viikinkiaikaan. Kinkku tuli ensimmäiseksi perheisiin, joiden tyttäret olivat käyneet jonkin ruokakurssin jossain, Pirkko Sallinen-Gimpl kertoo.

Sianlihasta valmistettuja uunipaisteja tehtiin Karjalassa jo ennen nykytyyppisen kinkun tuloa, mutta tapana ei ollut peittää sitä millään taikinakuorella eikä sinappihunnulla. Myös riistalihaa paistettiin suurina kokonaisina paloina – tai valmistettiin kaikille nykyisin tuttua karjalanpaistia pienistä kuutioista. Lammas oli paikoin yleisempää kuin possu.

Kasviksista tehdyt joululaatikat kuuluvat läntiseen perinteeseen, vaikka ne uu-

nissa paistetaan. 'Laatikko' tulee suoraan ruotsin sanasta 'låda'.

– Ennen lanttulaatikon leviämistä oli jo pitkään ollut naurista. Siitäkin tehtiin survosta, mutta lanttulaatikko oli hienompaa ruokaa ja siinä käytettiin mausteita. Niin lanttulaatikko yleistyi ja nauris jäi sivumalle. Se on ennemminkin Hämeessä kehitettyä jouluruokaa, mutta myöhemmin hyvin laajalti suomalaisiksi katsottu.

Myöskään imelletty perunalaatikko ei ole karjalaista perinneruokaa. Sen tosin useimmat Karjalasta lännemmäksi siirtyneet omaksuivat nopeasti omaan käyttöönsä. Edelleen karjalaiseksi ei voi lukea lipeäkalaa. Sallinen-Gimplin mukaan se voisi kyllä hyvin kuulua ortodoksiseen ruokaperinteeseen, koska se sopii mainiosti paastoruuaksi.

Kristittyjen paasto pohjautuu Jeesuksen antamaan esimerkkiin. Jeesus paastosi 40 päivää ennen suuren tehtävänsä aloittamista. Ortodoksien joulupaasto alkaa 15. marraskuuta ja jatkuu joulun. Jouluaatto on vielä paastopäivä.

– Karjalassa pyrittiin jouluksi saamaan tuoretta kalaa ja sitä syötiin aina jouluaattona. Paasto päättyi joulupäivänä ja vasta silloin oli mahdollista syödä runsas liha-ateria.

Joulumakkarat ovat osa karjalaista perinnettä, vaikka makkaroita tehtiin muuten harvoin, ehkä vain sen yhden kerran vuodessa. Kun sikoja teurastettiin syksyllä, vietiin suolet aittaan odottamaan. Joulun aikaan ne haettiin ja täytettiin ohrapurolla. Makkarat saatettiin jättää uuniin kypsymään siksi aikaa, kun perhe oli kirkossa. Kotiin palattua makoisa makkara-ruoka oli valmis.

– Lihaa ei käytetty makkaran täyteenä, koska maaseudun ihmisillä ei ollut välineitä, joilla lihan olisi voinut jauhata tasaiseksi massaksi. Ohrapuromakkara on karjalainen. Verimakkarat ja muut monet erilaiset makkarat kuuluvat läntiseen perinteeseen.

Veriruokien ja -makkaroiden lisäksi läntiselle keittiölle ominaisia ovat suurleipomukset. Kun taloissa leivottiin vain harvoin, syötiin kovaa, kuivattua leipää.

Itäistä perinnettä on jokaviikkoinen leipominen, jolloin syödään pehmeää leipää, piirakoita ja kukkoja. Itä-Suomessa syötiin jouluna aina leipää ja piirakoita. Kalalla täytetty kukko on nimeltään kurniekkä. Vienan, Aunuksen ja Raja-Karjalan herkuja ovat keitinpiiruat eli sulhaspiiruat, sulčcinat ja čupukat. Runsa sienten käyttö näkyy leivonnaisten täytteissä.

Karjalaisten omiin jouluruokiin kuuluu uunipuuro joulupuuronä. Uunipuuro tehtiin yleensä ohraryynistä, mutta myös riisi levisi melko aikaisin Viipurin ja Pietarin kautta pohjoiseen. Samoin siirtomaakauppojen tuomat sekahedelmat, luumut ja rusinat levisivät jo varhain joulun herkuiksi.

Maitotuotteita oli joulun aikaan tarjolla melko vähän, koska lehmät olivat ummassa. Tiinussa saattoi olla piimää, jota raikastettiin juotavaksi kylmällä vedellä.

Pirkko Sallinen-Gimpl opiskeli aikoinaan suomalais-ugrilaisista kansatiedettä Helsingin yliopistossa. Karjalaisten perinteisiin hän perehtyi opinnäytetöiden kautta. Väitöskirjassaan hän käsitteli siirtokarjalaisten identiteettiä ja kulttuurien kohtaamista. Sitten hän on kirjoittanut useita karjalaisuuteen liittyviä teoksia.

Nykyisin ruuanlaittajat jakautuvat kahtia: toiset haluavat noudattaa vanhoja reseptejä

KUVAT: AILA-LIISA LAURILA

Joulukuusen alkuperä on läntisessä kulttuurissa, mutta joulupuuperinne levisi nopeasti laajalle.

suorastaan yltiöpäisellä tarkkuudella, kun taas toiset mielellään hankkivat yhä uusia vaikutteita ja pyrkivät uudistamaan omaa joulupöytänsä mitä mielikuvituksellisimmin keinoin. Joskus nämä kaksi ääripäätä voivat jopa yhtyä.

Kainuulaisen Lentiiran lomakylän matkailuyrittäjä **Eija Heikkinen** on takavuosiina leiponut vieraidensa iloksi pettuleipää. Aikoinaan hän innostui siitä oltuaan mukana tv-kokki **Jaakko Kolmosen** projektissa kehittämässä pitäjäruokia jokaiselle Suomen kunnalle ja kokoamassa yhteen maakuntaleipien reseptejä.

Pettuleivän oheen kehittyi jopa Pettupäivät-niminen tapahtuma. Nykyisin Heikkinen ei enää leivo pettuleipää, mutta kertoo, että esimerkiksi Suomussalmella toimiva Ämmän Leipä Oy toimittaa yhä pettunapeja ja -leipiä tilauksesta ympäri Suomen.

Runsas vuosi sitten edesmenneen Jaakko Kolmosen *Suomen maakuntaleivät* -kirjassa kerrotaan, että hyvä pettu saadaan vähäparkkisesta, nuoresta, oksattomasta ja suorasta männystä. Pettu valmistetaan parhaaseen nila-aikaan eli kesäkuun puolivälissä.

Kaadetusta männystä irrotetaan puo-

limetrisiä kuoriliinoja ja annetaan niiden kuivahtaa auringossa. Liinat kierretään paksun oksan ympärille ja terävällä puukolla vuollaan ruskea kuoriosia pois. Liinat paahdetaan uunissa vaalean ruskeiksi ja koviksi sekä kuivataan vielä pari päivää uunin pankolla.

Sitten ainekset hienonnetaan huhmassa tai koneellisesti. Leipäaikinaan laitetaan puolet pettua ja puolet ruista.

Eija Heikkinen kertoo viime aikoina keskittyneensä kaikkeen, mikä liittyy tervaan. Myös tervan makua voi lisätä leipään sekä esimerkiksi alkoholiin ja suklaaseen. Heikkinen on hyvin ilahtunut lähiruoka-boomista, joka mahdollistaa luonnontuotteiden käytön entistä laajemmin.

– Meillä käy vakituisia asiakkaita Venäjältä Pietaria ja Moskovaa myöten. Valmistamamme ateriat ovat sataprosenttisesti suomalaista lähiruokaa. Meille tyypillisiä ovat pataruuat ja muut uunissa paistetut kukot, rönttöset ja sanki. Lisäksi käytämme paljon metsänriistaa.

– Teemme myös kapakeittoa kuivatusta kalasta. Norssia saadaan nuotalla Lentiirasta. Sisätiloissa sitä kalaa ei tosin voi kuivattaa, kun se haju on niin kauhea. Miehen veljellä on onneksi ulkouuni.

Jotkut seudun ruuat ovat Heikkisen mukaan saaneet vaikutteita idästä niin, että noin 60 kilometriä Lentiirasta lännenpänä asuvat eivät ole ikinä kuulleetkaan niistä.

Karjalan Liiton naistoimikunta on jo pitkään nimennyt eri karjalaispitäjien ruokia vuosittain perinneruuaksi. Valinnan tarkoituksena on tehdä tunnetuksi monipuolista karjalaista ruokakulttuuria.

Viipurilainen stroganov on tämän vuoden ruoka ja pyhäjärveläinen puolpielava vuoden leivonnainen. Molemmat ohjeet ovat Jaakko Kolmosen kirjasta *Karjalan ja Petsamon pitäjäruoat*. Eri vuosien nimikkoruokiin voi tutustua Karjalan Liiton verkkosivuilta.

AILA-LIISA LAURILA

Lähteenä käytetty haastatteluja sekä muun muassa Karjalan Sivistysseuran ja Karjalan Liiton kotisivuja.

Viipurilainen stroganov

50 g voita
300 g naudan paahtopaistia
1 sipuli
10 pippuria
0,5 dl vehnä jauhoja
4 dl vettä
1 dl kermaa
2 rkl tomaattisosetta
suolakurkkua

1. Kuumenna valurautainen pata tai pannu. Sulata voi ja ruskista sentin kokoiset lihakuutiot.
2. Lisää pannulle hienonnettu sipuli ja murskatut pippurit. Sekoita pari minuuttia, kunnes sipulit pehmenevät. Nykyään käytetään myös tomaattisosetta, jota sekoitetaan minuutin verran ennen jauhojen lisäystä.
3. Lisää vehnä jauhot ja sekoita pari minuuttia. Vehnä jauhojen ei tarvitse välttämättä ruskistua.
4. Lisää lämmintä vettä vähän kerrallaan koko ajan puuhaarukalla sekoittaen. Anna kastikkeen suhinoida viitisen minuuttia. Lisää kerma. Lisää kastikkeeseen suolakurkkupaloja ja tarjoa lisäkkeenä perunamuusia.

Joulumakkara

Lampaan tai sian ohutsuolia
300 g laihaa sianlihaa
300 g naudanlihaa
300 g silavaa
2 dl korintteja
1 dl madeiraa
0,5 dl konjakkia
rouhittua mustapippuria
suolaa
0,5 tl jauhettua neilikkaa
0,5 tl jauhettua inkivääriä
0,5 tl jauhettua kanelia

Leikkaa lihat ja silava kuutioiksi ja kaada niiden päälle mausteet ja alkoholi. Anna maustua pari tuntia ja jauha sen jälkeen pari kertaa lihamyllyn läpi. Lisää joukkoon korintit ja suola. Paista koepala ja tarkista maku. Pursota liotettuun suoleen ja sido makkaroiiksi. Paista pannulla. Tarjoa vaikkapa punakaalin kanssa. Ohje: Finfood.

Porsaan liha ja juurekset ovat jouluruokien suomalaista ydintä. Myös kuivatut hedelmät levisivät jouluherkuiksi jo varhain.

Puolpielava-setsuuri

1 l vettä
2,5 dl ruisjauhoja
50 g hiivaa
1 rkl suolaa
2 rkl kuminaa
1 dl rusinoita
17 dl vehnä jauhoja
siirappia tarvittaessa

1. Kuumenna vesi noin 70 asteeseen. Sekoita ruisjauhot veteen ja jätä taikinapohja lämpimään paikkaan imelymään yön yli.
2. Sekoita aamulla taikinapohjaan desi kiehuva vettä, rusinat, suola, kumina

ja muserrettu hiiva. Sekoita härkimellä joukkoon puolet vehnä jauhoista. Anna taikinän käydä tunnin verran. Taikina saa kunnolla kuplia.

3. Tarkista taikinän maku, Taikina saa olla hieman makeaa. Lisää tarvittaessa siirappia. Alusta kiinteä taikina ja jätä se nousemaan lämpimään paikkaan.
4. Leivo taikinasta kolme pitkulaista leipää eli pulkkia. Anna leipien koho- ta kunnolla. Leikkaa niiden pintaan 3–4 viiltoa ja voitele leivät sokerivedellä.
5. Paista leipiä 225 asteessa 40 minuuttia. Leipä on kypsää, kun pohja koputettaessa kumisee.

Kala-ateriat ovat sopivia jouluaaton pöytään, vaikka nykyisin sinne tungetaan myös lihat ja rasvaiset leivonnaiset. Ortodoksinen paasto päättyy vasta joulupäivänä.

Joulun sankari on sika, mutta tämä possu on onneksi paikoillaan vielä juhlien jälkeekin.

Karjalantorttu

Karjalantorttu on vanha resepti, joka on tunnettu muun muassa Valamossa.

200 g smetanaa
320-400 g vehnäjauhoja
1 kananmuna
2 dl sokeria
1 tl etikassa laimennettua soodaa

Ainekset sekoitetaan keskenään, lisätään jauhot ja vatkataan paksu taikina. Siitä kierretään tanko, joka jaetaan 13 palaan. Jokainen pala kaulitaan suuren lautasen kokoiseksi ohueksi kakuksi ja paistetaan nopeasti uunissa (noin 225 asteessa).

Täyte:
200 g smetanaa
2 dl sokeria
puolukkasurvosta, sokeria

Smetana ja sokeri vatkataan. Paistetut kakut voidellaan vuorotellen smetanavaahdolla ja puolukkasurvoksella ja ladotaan päällekkäin.

Torttu peitetään voipaperilla ja asetetaan kevyt paino päälle. Saa olla yön yli.

Pinnalle smetanavaahtoa ja puolukoita.

Sienipiirakka

Pohjataikina:
100 g voita
2,5 dl vehnäjauhoja
1 tl leivinjauhetta
0,5 dl kermamaitoa

Täyte:
5 dl suolasienikuutioita
1 dl sipulikuutioita
0,5 dl purjorenkaita
3 dl kermaa
3 kpl kananmunia
suolaa
mustapippurirouhetta
150 g juustoraastetta

Sekoita taikinan kaikki ainekset keskenään ja taputtele vuokaan leivinpaperin päälle. Ryöppää suolasienet ja paloittele kuutioiksi. Freesaa sieni- ja sipulikuutiot paistinpannulla. Laita ne ja purjorenkaat taikinan päälle tasaisesti. Levitä juustoraaste sienien päälle ja viimeiseksi kerma-munaseos. Paista uunissa noin 175 asteessa 35 minuuttia.

Piimäkakku

3 dl piimää
2 dl sokeria
2 dl siirappia
1 dl sulatettua leivontarasvaa
6 dl vehnäjauhoja
0,5 tl soodaa
0,5 tl kanelia
0,5 tl neilikkaa

Sekoita piimä, rasva, sokeri ja siirappi. Yhdistä mausteet ja sooda jauhoihin. Siivilöi kuivat ainekset taikinaan koko ajan hyvin sekoittaen. Kaada taikina jauhotettuun vuokaan ja paista 175 asteessa noin tunti.

Karjalainen ruoka

► Tässä jutussa tarkoitetaan karjalaisella keittiöllä Suomen itäistä ruokaperinnettä melko yleisellä tasolla, eikä esimerkiksi paikkakuntakohtaisia eroja ole huomioitu eikä erotettu eteläisiä ja pohjoisia alueita.

► Lisää karjalaisia reseptejä osoitteessa: www.karjalanliitto.fi/tiedotteet/vuoden_teema/.

OSA 2/2

Piirilääkäreillä oli oikeus hoitaa sairaita pientä korvausta vastaan. Lääkäripraktiikallaan Elias Lönnrot ei päässyt rikastumaan, sillä hänen taksansa olivat alhaiset, eikä hän kaikkein köyhimmiltä kehdannut ottaa lainkaan maksua.

Siihen aikaan silmäsairaita oli paljon. Lönnrot kuvaa *Talopojan Koti-Lääkäri*-kirjassaan ”silmäkipiät”-kohdan oireita: ”Silmät punastuvat, ajettuvat, kuumi- vat ja märkivät”.

Vuosisadan lopulla selvisi, että tavallisimmin kyseessä oli silmäpasko eli trakooma, bakteerin aiheuttama tulehdus. Lönnrot joutui usein hoitamaan myös monenlaisia vammoja, luunmurtumia, haavojen ompelua jne. Lönnrotin hoitopäiväkirjoista voidaan päätellä, että hänen potilainaan oli sekä kihlakunnan säätyläisiä että rahvasta. Piirilääkäri kohteli kaikkia yhdenvertaisesti.

Kainuun lääkäri oli lukenut sen ajan lääketieteen oppikirjoja ja suhtautui kriittisesti muodissa olleisiin muihin hoitomuotoihin. ”Olen helisemässä homeopatian oppien kanssa, ei niitä saata käsittää.” Sen sijaan hän suhtautui myönteisesti kansanomaisiin parannustapoihin. Hän ei edeltäjänsä tavoin patistellut ihmisiä luopumaan kansanlääkityksestä, vaan hyväksyi siitä järkevimät osat.

Potilas saattoi tiedustella piirilääkäriltä, onko hänen antamansa lääke ”katsottu” eli loihdittu. Tämä vastasi, ettei hän ehtinyt niitä tipoitain katsoa, mutta oli katsonut niitä kannuittain valmiiksi.

Kun paikallinen poppamies oli turhaan yrittänyt luvuillaan tyrehtyttää puukotetun miehen verenvuotoa, Lönnrot ilmoitti osaavansa paremmat luvut. Hän tyrehtytti vuodon kylmällä painositeellä ja lausui samalla pitkää loitsua.

Neuvoja kansalle

Elias Lönnrotilla oli vakaumus siitä, että tapojaan ja tottumuksiaan muuttamalla kansa saattoi välttyä taudelta. Koko lääkärinuransa aikana hän pyrki antamaan terveysneuvoja rahvaalle.

Hänen *Suomalaisen Talonpojan Koti-Lääkäri* -teoksensa ilmestyi ensimmäisen kerran Helsingissä vuonna 1839. Elisa Kirja julkaisi sen vuonna 2012 sähköisenä e-kirjana, johon voi tutustua verkko-osoitteessa kirja.elisa.fi.

Nykyisen terveystieteiden idea oli

Kainuulaisten toivelääkäri Elias Lönnrot

Elias Lönnrot piti vastaanottoa Kajaanissa. Matkustaessaan hän hoiti sairaita eri puolilla piiriään ja jakoi terveystietoa kansalle. Käytämme yhä hänen keksimiään lääketieteellisiä sanoja.

AILA-LIISA LAURILA.

Tammikuussa 1854 Elias Lönnrot jätti Kajaanin ja lääkärin työn ja siirtyi Helsinkiin suomen kielen ja kirjallisuuden professoriksi. Hän on nyt pronssipatsaaksi ikuistettuna Lönnrotinkadun varrella Lönnrotin puistikossa Helsingissä. Emil Wikströmin tekemän teoksen paljastustilaisuus oli 18.10.1902.

Lönnrotille selvä: ”Alinomainen istuminen vaatii vähintäänkin yhden tiiman liikuntaa päivässä, jotta ihminen säilyttäisi terveytensä.”

Ravintovalistuksessa Lönnrot noudatti kohtuus kaikessa -periaatetta. Hänen Kajaaniin perustamansa pohjoismaiden ensimmäinen rahtiuseura ei pyrkinyt täysraittiuteen, mutta paloviinajuoppoudesta piti päästä eroon. ”Selveysseuran” säännöissä todettiin: ”Ennen kaikkea pidättyäyköön jäsen väkijuomien käytöstä, joihin sisältyy paloviinaa, aarakkia, rommia minkä nimisenä tahansa...”

Siihen aikaan Lönnrot oli ainoita piirilääkäreitä, joka kykeni kirjoitetulla suomen kielellä jakamaan terveysvalitusta. Sitä hän harrasti alusta lähtien laajalla rintamalla.

Jo ensimmäisenä Kajaanin vuotenaan Lönnrot suomensi ruotsinkielisen kirjaisen *Hyväntahtoisia neuvoja katovuosina*. Myöhemmin ilmestyi opas jäkälän käytöstä hätäravintona. Vuonna 1836 Oulussa perustamassaan *Mehiläinen*-lehdessä Lönnrot antoi neuvoja terveellisistä elintavoista, muun muassa hyvästä vaatetuksesta.

Hän kantoi huolta myös pikkulasten rintaruokinnasta, joka etenkin Pohjanmaalla toteutui heikosti. Tilannetta korjaamaan hän suomensi Ruotsissa ilmestyneen kirjan *Neuvoja yhteiselle kansalle Pohjan-maalla pienten lasten kasvattamisesta ja ruokkimisesta*.

Jo ennen Kajaaniin siirtymistään Lönnrot oli ottanut tehtäväkseen kääntää ruotsalaisen terveysoppaan suomeksi. Kirjan teko oli hänelle uuvuttava kokemus. Piirilääkärin kiireet painoivat päälle ja *Kalevalan* synnyttäminen vei ylimääräisen ajan. Erityisen hankalaa (”ett satans arbete”) oli terminologian kanssa. Lönnrot joutui jatkuvasti etsimään sopivia suomenkielisiä vastineita ruotsinkielisille termeille.

Rahvaalle kirjoitettu *Suomalaisen Talonpojan Koti-Lääkäri* levisi laajalle ja oli vuosikymmeniä tärkein terveysneuvojen lähde. Lönnrotin kehittämät kymmenet uudissanat vakiintuivat ajan mittaan yleiseen käyttöön. Tänä päivänä käytämme ru-

”Kirjan teko oli hänelle uuvuttava kokemus. Piirilääkärin kiireet painoivat päälle ja Kalevalan synnyttäminen vei ylimääräisen ajan.”

tiinomaisesti hänen keksimiään sanoja, kuten *potilas, kuume, valtimo, sairaanhoitaja, oire* ja monia muita.

Lääkärin jaakopinpaineja

Hirvittävän kulkutautitalven jälkeen Elias Lönnrot nimittää eräässä kirjeessään lääketietiedettä ”merkilliseksi asiaksi” ja kertoo väsyvänsä jo lääkärin uransa alussa.

Loputon velvollisuudentunto kuului Lönnrotin luonteeseen mitä suurimmassa määrin. Toisaalta hänellä oli palava halu toimia isänmaansa ja suomen kielen hyväksi, toisaalta hoitaa vaikeissa oloissa piirilääkärin työnsä hyvin ja kantaa huolta rahvaan terveydestä.

Kajaanin piirilääkäri jouti usein painiskelemaan lääkärin velvollisuuksien ja runojen keräämisen kutsumuksen välillä.

Vuonna 1838 kirjeessään **J. L. Runebergille** Lönnrot valittaa, miten hänen lääkärinä pitäisi omistautua työlleen, mutta siinä hän ei katso voivansa saavuttaa täydellisyttä. Jo kauan häntä olivat vetäneet puoleensa suomen kieli ja kulttuuri, eikä hän voinut elää sovussa sisäisen itsensä kanssa tässä ristiriitaisessa tilanteessa.

Lokakuussa 1842 Lönnrot miettii, miten pääsisi ”Asklepioksen [parannustaidon jumala] kepinalaisuudesta”. Mielessä väikkyivät papinvirka Utsjoella ja lehtorin tehtävät Kuopiossa, Viipurissa tai Porvoossa. Seuraavana vuonna hän kirjeessä kertoo päättäneensä luopua lääketieteestä. ”Kukaan ei voi palvella kahta herraa.”

Pelastukseksi Kainuun lääkärille ja *Kalevala*-eepokselle tulivat virkavapaudet, joita Lönnrotille myönnettiin yhteensä melkein puolet runsaan 20 vuoden piirilääkäriajasta.

Viimeisen viiden vuoden virkavapauden jälkeen Lönnrot aloitti heinäkuussa 1849 jälleen piirilääkärin työn. Hänet oli juuri vihitty avioliittoon **Maria Piponiuksen** kanssa, ja *Uusi Kalevala* oli valmistunut. Piirilääkärin elämä muuttui seesteisemmäksi, ja hän aikoi jäädä Kajaaniin lopuelämäkseen.

Toisin kuitenkin kävi. Tammikuussa 1854 Lönnrot jätti Kajaanin ja lääkärin työn ja siirtyi pääkaupunkiin suomen kielen ja kirjallisuuden professoriksi.

Lääkärin esikuva

Elias Lönnrotin opettaja ja ystävä professori **Immanuel Ilmoni** piti vuonna 1847 promovoitaville lääkäreille kuuluisan puheen, jossa hän kiteytti hyvän lääkärin ominaisuuksia.

Hyvä lääkäri antaa hänen mukaansa käytännön ohjeita, perehtyy kansan ta-

poihiin, on vaatimaton pukeutumisessa ja esiintymisessä sekä hänellä on seurallisia kykyjä ja hänen puheensa ovat varovaisia.

Ilmonin lista jatkuu: ”Lääkärin persoonallisuudelle on oltava leimaa antava terveys, kunto, lihasvoima, ripeys ja kyky tehdä havaintoja. Käytöksen on oltava ryhdikästä, reipasta, ilmeen on oltava avoin, asenteen osaaottava ja suojeleva.”

Kirjoituksessaan *Hippokrates*-lehdessä professori **Sakari Härö** toteaa, että Ilmonin piirtämä kuva ihannelääkäristä on kuin tehty Lönnrotia mallina käyttäen.

Hyvän lääkärin on huolehdittava myös ammattitaidostaan, Ilmonin sanoin: ”Hänen on ’rakastettava’ opintoja jatkuvasti ja seurattava tutkimusten kehitystä mihinkään pysähtymättä.” Jo nälkävuoden keväänä 1833 Lönnrot ryhtyi huolehtimaan ammattitaitonsa ylläpitämisestä ja kehittämistä. Hän hankki kirjastoonsa kymmeniä oppikirjoja ja tilasi kaksi lääketieteen aikakauslehteä.

Lääketieteen historian tuntija **Arno Forsius** kirjoittaa Kainuun piirilääkäristä: ”Lönnrot oli potilailleen toivelääkäri, ystävällinen ja sydämellinen, rauhallinen ja huumoria ymmärtävä. ... Hän puhui potilaittensa kanssa näiden omaa kieltä ja murretta. Hän oli suvaitsevainen ja suhtautui myönteisesti kansanomaisiin parannustapoihin, jotka hän tunsikin hyvin kansanperinteen ja kansanrunouden kautta.”

PERTTI MUSTAJOKI

Kirjoittaja on sisätautien erikoislääkäri, professori, painonhallinnan asiantuntija ja kirjailija.

Lähteet:

Heikki Rytkölä: Kainuun ja Karjalan parantaja. Elias Lönnrotin Kajaanin aika. Oulun yliopisto, Lönnrot-instituutin julkaisuja n:o 2, 2. painos.

Tuula Korolainen, Riitta Tulusto: Monena mies eläessään. Elias Lönnrotin rooleja ja elämänvaiheita. WSOY. 2.painos 2002.

Kauko Kouvalainen: Elias Lönnrotin lääketieteellinen perintö. Kirjassa Lönnrotin hengessä, Kalevalaseuran vuosikirja 81, 2002.

Reijo Heikkinen: Lönnrot Kajaanin piirin ja linnan lääkärinä. Duodecim 1983;101:1761-8.

Arno Forsius: Elias Lönnrot (1802–1884) – lääkäri ja humanisti. Kirjassa Ihmisiä lääketieteen historiassa. Suomen lääkäriliitto 2001 (Luettavana myös internetissä).

KIRJALLISUUS

Kahdeksan käskyä kahdella kielellä

Arkkipiispa Leo: Katso eteesi, ylös ja korkealle – Kačo edeh, üläh da korgiel, 192 s. Keuruu 2017. Hinta noin 30 euroa.

Arkkipiispa Leon uusien, pikkuveljelleen **Paulille** omistama runoteos *Katso eteesi, ylös ja korkealle* – *Kačo edeh, üläh da korgiel* jatkaa edellisen runoteoksen teemaa temmattujen lukijansa arvokkaalle sisäisen kokemuksen jatkotutkimusmatkalle.

Kaksikielisesti suomeksi ja karjalaksi nykyrunoutta sisältävä teos koostuu 175 runosta. Niistä jokaisessa on sekä ympärilleen hyvää energiaa tuottavia että sisäistä tunnetta vahvistavia ajatuksia. Mikä on ihmisen, mikä hänen tekojensa vastuu? Minkälaisessa ajatushyrrässä kiertii nykyihminen, joka ajatuksin, sanoin ja teoin edeltäjiään viisaampana jättää oman jälkensä tuleville sukupolville? Miksi jälki ei paljonkaan edistä kerran luonnonkauniiksi luodun maailmamme eheyttä?

Jokaisessa runossa runoilijan ääni kertoo muutostoiweista: muuttaa omaa toimintaamme toiseksi tai muuttaa edes ajatuksemme toiseksi, myönteisemmäksi. Meistä jokainen on – tahdoimmepa tai emme – esimerkki toinen toiselle niin hyvässä kuin pahassa. Kahdeksan käskyä ohjeeksi; runon sisällä imperatiivimuotoinen pyyntö kantaa vastuu. Kyse on siis rohkeudestamme, omasta vastuullisesta päätöksestämme lunastaa velvollisuutemme, sillä jokainen tekemistämme teoista vaikuttaa itsemme lisäksi toistemme tekoihin.

”Yksi sana voi olla tarpeeksi, se voi olla: anteeksi” tiivistää teoksen loppupuolella koko sisällön humanismin etiikaksi. Kuinka vaikuttavatkaan aito anteeksianto ja hyvät sanat ihmisten välisiin suhteisiin! Ne joko kannattelevat tai musertavat ja rikkoivat meitä. Maailmanlaajuisissakin asioissa on kyse asenteista, kärkiasioissa ei ytimenä ole resurssipula rahasta eikä materiaasta vaan asenteista, kuten runojen fokus osoittaa ”Mikä on maailmassa kallista, mikä halpahintaista” tai ”Ihminen on tuhonnut luontoa samalla omaa itseä”.

Pienikin asennemuutos on tärkeä, se idättää jo muutoksen ytimen oraalle. ”Ärsyksen ja reaktion välissä on pieni tila, siinä

on valtamme valita reaktiomme, oma vapautemme ja mahdollisuutemme kasvuun”, tiivistyy **Viktor Franklin** ohje.

Ihmisten yhteenlaskettujen ajatusten summa, koko yhteiskunnan ajatusten summa on eräänlainen sulatusuuni. Ihmisten yhteenlaskettujen tekojen summa kumuloi tuu hyväksi ja nerokkaiksi tulevaisuuden visioiksi, mutta myös pahoiksi ja tyhmiksi haitoiksi – jopa lapsillemme perinnöksi.

Paras on kuunnella monenlaisia ääniä – sekä lähimmäisten että ympäröivän maailman ääniä – sillä ympäristökatastrofien rajusti runtelemaa luomakuntaa on miltei mahdotonta palauttaa takaisin paratiisiliseen olomuotoonsa ilman, että ihmiskunta ja yksilöt palauttaisivat ensin paratiisiin itsessään!

Runossa ”Rakastat rauhaa ja hiljaisuutta” sanat kysyvät, onko sinun sielusi tarpeen kenellekään huolimatta siitä, että ihminen on kokonaisuus ja ”Alussa oli Sana ja sana oli Jumalan luona”. Onko avatessamme suun ”se sydämeni ääni omantunnon vai itsekkytyeni ääni”, jos emme enää kuule siinä eroa, emme tiedä totuutta. Saastekasojen ympäröimänä koko luomakunta joutuu nähtemme oksentamaan pahoinvoivana. Jäljelle jää vain kymmenen kysymystä kaikumaan meille.

Runoteoksen yllätys ei piile siinä, että hengellinen paimen, arkkipiispa Leo, ei runollisessa sisällössäkään pääse ”seepran tavoin raidoistaan eroon”, vaan joutuu sanan säilällä kantamaan huolta poukkoilevasta laumastaan.

Koska runous on kuvallinen taiteenlaji, siinä kokija kilpistää läsnä olevan herkkyyden, kyvyn syventyä tunne-elämään sekä taidon asetella sanat elävästi ja havainnollisesti ilmaisurikkaiden ja ilmeikkäiden kuvien muodossa.

Sekä lahjakkaana puhujana että kirjallisen ilmaisun taitajana arkkipiispa Leo on onnistuneesti myös runoissaan kyennyt sanoilla vangitsemaan maailmanlaajuisesti vaikuttavien suurten asioiden problematiikkaa pienen ihmisen näkökulmasta.

Näin tutkimusmatkan anti kuin tarjottimella asettuu eteemme: esimerkiksi runossa ”Maailman suurissa saleissa” pienten ihmisten pohtiessa suuria asioita omasta pienestä näkökulmasta. Naivistisuuteen kallistuvan kielikuvansa avulla runo oivallisesti avaa lukijalleen teoksen sisältörealismia ja havahduttaa pohtimaan, muuttuuko ihminen, mitä muutoksia esimerkiksi viimeisen sadan vuoden aikana on ihmisten ajatustoiminnassa tapahtunut. Onko ainoa mahdollisuus ”huutaa, raivota ja purra hammasta” nähdäkseen elämän äärettömyys?

Runoilija **Eino Leinon** kynästä on syntynyt lähes identtinen runo jo vuonna 1898 samanlaisine romanttissävyyisine toiveineen, että ”itse kullekin oma onni” tulisi ja valvoisi ”maata ja höyhenvuoteilla uinuvia maan mahtavia”, sitä, että kaikki elämässä menisi hyvään suuntaan.

Arkkipiispa Leon uusimmassa runoteoksessa *Katso eteesi, ylös ja korkealle* – *Kačo edeh, üläh da korgiel* yllätys on jokaisella sivulla ja kaikkein tehokkain mahti on upeissa karjalankielisissä ilmaisuihin: sanoja vain vähän – on kuin eteen, ylös ja korkealle katsominen olisi pyyhkäissyt pois aistikkaan kansikuvan tavoin kaiken tarpeettoman.

Jäljelle jääneistä kahdeksasta käskystä jää sitäkin väkevämpi, velvoittavampi jälki meille ja meidän jälkeemme tuleville!

SIRKKA VEPSÄ

Mestari pelaajan heitto sujahtaa haukena lävitse

J. P. Tanninen: Haukikuningas,

341 sivua. Bookcover 2017.

Hinta noin 20 euroa.

Jukka Tannisen *Haukikuningas* on ensimmäinen kyykkään keskittyvä romaani. Sen tapahtumat sijoittuvat kauaksi kyykän syntysijoilta, Japaniin ja pääosin olympialaisten isäntäkaupunkina toimineeseen Sapporoon.

Kirjan tarina saa kuitenkin alkunsa Suomessa ja päähenkilö, kyykkäpelin suurmestari, muuttaa teoksen lopussa Lappeenrantaan. Näiden tapahtumien välissä Tanninen päästää mielikuvituksensa lentoon ja esittää mielenkiintoisen vaihtoehdoisen historian.

Tapahtumat saavat alkunsa keisari Hirohiton kuvitteellisesta vierailusta presidentti Kekkonen luona Tamminiemessä elokuussa 1969. Hänen huomionsa kiinnittyy kyykkäkerhon Kekkoselle lahjoittamiin kyykkäsauvoihin ja pian on tarpeen järjestää korkea-arvoisille vieraille kyykkäpelin esitys Helsingin Seurasaaressa.

Henkilöt nimeltä Boris Karppela ja Kosti Pamilo järjestävät pelaajat paikalle ja esittelevät pelin kulkua ja sääntöjä. Seurauksena on japanilaisten suuri kiinnostus peliin, ja kyykästä tulee seuraavien vuosien ja vuosikymmenien aikana Japanissa hyvin suosittu. Rahaliigoissa pelaavat mestarit ovat kansallissankareita, peliä esitetään television kanavilla, harrastajamäärät kasvavat valtavasti ja kyykä nousee olympialajiksi. Tannisen visio on kiinnostava. Meille on levinnyt muualta monta erilaista urheilulajia, miksi ei voisi olla myös päinvastoin?

Tarinan alkuun liittyy pari juoneen sopivaa tositahtumaa. Vuoden 1968 lopussa presidentti **Urho Kekkonen** lahjoitti Karjalan Sivistysseuran kyykkäkerholle hopeamaljan ja 21. syyskuuta vuonna 1969 järjestettiin ensimmäiset joukkueiden ns. UKK-kilpailut, joissa pokaali oli kiertopalkintona. Ensi kesänä siis jo 50. kerran!

Kyykän merkitys oli oivallettu valtakunnan korkeimmalla paikalla jo keisari **Hirohiton** vierailun aikoihin. Toinen tähän ajankohtaan ja kirjan juoneen liittyvä merkittävä tapaus on se, että **Boris Karppela** ja **Kosti Pamilo** vierailivat Japanissa

vuonna 1970. Virallisesti he tutustuivat Osakan maailmannäyttelyyn, mutta kirjaa lukiessa tulee mieleen, että olisivatko he sitenkin olleet kyykän edistämismatkalla...

Tanninen johdattaa alun jälkeen teoksen nykypäivään, jossa sapporolaisen lukiopilaat valmentautuvat koulujen kansalliseen kilpailuun ohjaajanaan matematiikan lehtori Kenji Sunada. Teos kuvailee mukaansa tempaavalla tavalla oppilaiden harrastusta ja kisoihin valmistautumista. Tarina ei rajoitu kyykkään, vaan mukana kulkevat oppilaiden muut huolet.

Päähenkilö on lehtori Sunada, joka oppilaiden valmentamisen ohella joutuu puntaroimaan omaa suhdettaan kyykän pelaamiseen sekä suhdettaan läheisiinsä ja kollegoihinsa. Pääpaino kirjassa on kyykän pelaamisessa, mutta lukija seuraa kiinnostuneena myös elävästi kuvattujen henkilöiden muuta elämää.

Tanninen on perehtynyt erinomaisesti japanilaiseen kulttuuriin, ja kirjassa kyykä sujahtaa luontevasti osaksi sikäläistä elämänmenoa, suorastaan kansallisuuruksi. Peli, sen jännitys ja pelitaktiikoiden miettiminen ovat sellaisia, että kirjan visioima kyykän leviäminen kansainväliseen suosioon tuntuu hyvinkin mahdolliselta.

Kirja sopii kaikenikäisille. Siinä kuvataan lukiolaisten toimintaa, heitä ohjaavien opettajien rakkaus- ja muitakin ihmis-suhdehuolia, huippu-urheilun ilmiöitä ja japanilaista elämänmenoa. Lukemista auttaa, jos on tutustunut kyykän pelaamiseen tai edes nähnyt peliä, mutta kirjassa kuvataan pelin kulkua riittävästi myös sellaisia lukijoita ajatellen, jotka eivät peliä tunne.

Entä kirjan nimi, *Haukikuningas*? Hauki on nykyiseen kyykkäsanaan tullut ilmaisu heitolle, jossa heittomaila sujahtaa kyykkien välistä niitä koskematta – syöksähtää kuin hauki kaislikossa. Ja haukikuningas on teoksen mestari pelaaja, jonka heitto ratkaisevassa paikassa sujahtaa haukena. Tanninen kirjoittaa sujuvasti ja on hyvin perillä niin kyykän hienouksista kuin japanilaisesta kulttuurista ja nivoo nämä saumattomasti yhteen sangen viihdyttäväksi lukupaketiksi.

PEKKA PAMILO

Kirjaa voi ostaa verkkokirjakaupoista tai tiedustella Karjalan Sivistysseuran toimistosta.

Uusi Repola-kirja kertoo lähteneistä ja jääneistä

Venäjän puolella aivan Suomen rajan tuntumassa sijainnut Repolan pitäjä joutui Venäjän valtakunnan ja Suomen itsenäistymisen tiimellyksessä kiivaiden aatteellisten ja poliittisten kamppailujen näyttämöksi. Teoksessa *Repola – Elämää ja ihmisiä kahdella puolella rajaa* keskitytään niihin ihmisiin ja sukuihin, jotka joutuivat näissä myllerryksissä eri puolille valtakunnan rajaa.

Kirjan tarinat ovat repolalaisuuteen kuuluvien henkilöiden kirjoittamia tai heidän haastatteluihinsa perustuvia. Mukana on myös muistelu- ja päiväkirja-aineistoja. Sukuhistorioiden ja elämäntarinoiden myötä tutuiksi tulevat Repolan vaiheet neuvostovallan alkua ajoista Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisiin vuosiin saakka.

Kirjan tarinat ovat repolalaisuuteen kuuluvien henkilöiden kirjoittamia tai heidän haastatteluihinsa perustuvia. Mukana on myös muistelu- ja päiväkirja-aineistoja. Sukuhistorioiden ja elämäntarinoiden myötä tutuiksi tulevat Repolan vaiheet neuvostovallan alkua ajoista Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisiin vuosiin saakka.

Suomeen lähteneiden sukujen tarinat alkavat yleensä pakomatkan kuvauksella, jonka jälkeen kerrotaan pakolaisten sijoittumisesta ja sopeutumisesta. Kirja tarjoaa myös näkökulmia pakolaisuutta koskevaan keskusteluun.

Kirjan tekstit on tuotettu ja kirja koottu vuonna 1985 perustetun Repola-seuran piirissä. Kun seura täytti 30 vuotta, päätti seuran hallitus juhlan järjestämisen sijasta ryhtyä valmistelemaan uutta Repola-aiheista kirjaa.

Keskeinen panos kirjan valmistamisessa on sen yli kymmenellä kirjoittajalla ja lukuisilla haastatelluilla. Suomalais-venäläinen tutkija- ja kirjoittajakunta teki perusteellisen pohjatyön Repola-seuran vuonna 2001 julkaisemaa *Aunuksen Repola* -teosta varten.

Nyt pyrittiin tekemään helposti luettava kirja, joka saisi lukijoikseen uusia ja nuoria sukupolvia. Tilaustiedot löytyvät osoitteesta www.repola-seura.net.

PERTTI RANNIKKO

Repola-seuran puheenjohtaja ja kirjan toimittaja

Kuvanveistäjä Jaana Bombinin veistämät hahmot muistuttavat ihmisen ja luonnon välisen yhteyden välttämättömyydestä. Vasemalla Muamo 2017, gabro. Oikealla Taivaankantaja VIII 2017, gabro.

KUVATAIDE

Jaana Bombin veistää hahmoja suomalaisesta graniitista

Kuvanveistäjä **Jaana Bombin** on toiminut ammattitaiteilijana lähes kolmekymmentä vuotta. Hänen materiaalinsa on suomalainen graniitti.

Karjalaisjuurinen Bombin on syksyn ajan valmistellut näyttelyä Kajaanin Taidemuseoon, missä hänen kiviveistostensa lisäksi on esillä valokuvaaja **Reijo Hauki-an** valokuvia.

– Jäin kiveen kiinni liki kolmekymmentä vuotta sitten, kun osallistuin kivenveistokurssille. Suomalainen graniitti on materiaalina yhtä aikaa voimakas sekä haastava yhteistyökumppani. Kivi luonnon materiaalina ja osana maisemaa antaa luontevan

mahdollisuuden pelkistetylle muotokielelle. Toimin tällä hetkellä myös projektipäällikkönä Taiteen Wirtapiiri -yhteisötaidehankkeessa yhteisötaiteilijan ominaisuudessa, hän kertoo.

– Veistosteni lähtökohdat löytyvät syvästä ihmiskunnan yhteisiltä juurilta: universaalista mytologiasta ja myyteistä. Luonto itsessään on taiteeni alkuvoima. Kaikissa teoksissani on yhteys luontoon ja toisaalta myös ihmisyyteen.

Koko Bombinin tuotanto jakautuu kahteen veistostyyppiin: naisfiguureihin ja myyttisiin eläinhahmoihin. Syntymän, elämän ja kuoleman teemat sekä intuitiivinen ja hiljaisen tiedon voima ilmenee

teoksissa arkkityypisenä jatkumona.

– Pelkistetyt eläinhahmot kantavat Metsää ja Taivasta. Ne ovat myös myyttisen virran matkaajia kuljettaen tarinoita mukanaan menneestä tulevaan. Hahmot muistuttavat ihmisen ja luonnon välisen yhteyden välttämättömyydestä, siitä että olemme osa luontoa ja että se on osa meitä.

– Veistosteni näkyvän ilmaisun takaa haen teoksen näkymätöntä muotoa, jonne sanat eivät yllä.

Millä tavalla karjalaiset juuret näkyvät tuotannossa?

– Viime vuosina karjalaiset juureni ovat tulleet entistä selkeämmin esiin veistoksiss-

sani. Se on tuntunut luonnolliselta. Olen ajatellut, että olen kuin vanheneva puu, jonka juuret alkavat nousta nyt pintaan ja tehtäväni on antaa niiden näkyä.

– Uskon, että luova karjalaisuus on alkanut nousta meidän, toisen ja kolmannen polven karjalaisten kautta uudestaan esille. Ei voi kuin ihmetellä vanhempien polvien lahjakkuutta ja taitoja. Karjalaiset ovat heimona olleet luovuuden lähteellä kirjaimellisesti.

– Viime vuosina olen työstänyt *Muamo*-veistossarjaa (varsinaiskarjalan kielellä äiti) Muamo suojelee sylissään Elämänpuuta. Elämänpuu on ollut minulle kovin tärkeä jo pitkään. Tuntui merkittävältä oivaltaa, että se on ollut myös tärkein ja kantava teema karjalaisten naisten käspaikkojen koristeena.

Jaana Bombinin sukujuuret ovat lähtöisin Suojärveltä suuresta Bomban sukutalosta, missä hänen isoäitinsä on syntynyt.

Suvun historia ja tarinat ovat kiehtoneet niin paljon, että hän on ollut mukana perustamassa Bomba-Bombin sukuseuraa ja toimii tällä hetkellä sen puheenjohtajana.

– Olen suunnitellut sukuseuralle logon, pöytästandaarin sekä viirin. Logon tunnukseksi on Bomba-talon liemu, joka symbolisoi slaavilaista aurinkoa. Sukututkija **Tuula Kiiski** tekee meille tällä hetkellä sukututkimuksen toista osaa. Tutkimustyön kautta on käynyt ilmi, että sukumme on vaikuttanut Suojärvellä pitkään.

– Nurmeksen Bomba täyttää ensi kesänä 40 vuotta ja olemme sopineet Suojärven pitäjäseuran puheenjohtajan **Eila Jahnin** ja hallituksen kanssa, että olen mukana heidän ensi kesän ohjelmassaan ja toteutan Bomban perinnepirttiin teoksistani taidenäyttely.

– Olen ollut mukana toteuttamassa useita julkisia taideteoksia mm. Muualle haudattujen muistomerkin Viitasaaren hautausmaalla. Ensi vuonna aloitan taas uuden isomman teoksen suunnittelun. Se tuo vaihtelua pienoisveistosten tekemiseen ja erilaisia haasteita.

Karjalaisilta säätiöiltä saatu tuki on ollut taiteilijalle avuksi taiteellisella uralla.

– Kun olin nuori taideopiskelija, sain silloiselta Säätiö Väinölältä yhden ensimmäisistä apurahoistani. Sittemmin olen saanut avustusta Karjalan Säätiöltä sekä Sortavala-säätiöltä. Apurahat ovat todella tärkeitä ja ne tukevat ja kannustavat toimintaan.

Metsän Syli -niminen näyttely avautuu Kajaanin taidemuseossa 14.12. ja jatkuu 21.1. asti. Osoite on Linnankatu 14.

SYNTYMÄPÄIVÄT

Vienalaisääni Nurmeksesta kirjoittaa ja kirjoittaa

Nurmeslainen, Suomussalmella syntynyt Vienan ääni on saanut eläkepäivillään aikaan varsin mittavan tuotannon, opettajan elämäntyön jatkoksi. Kirjailija ja **Veikko Huotarinen** täytti 80 vuotta 18. elokuuta.

Kun tapasin Huotarisen ensimmäistä kertaa Joensuussa kesällä 2004 *Kun tikka takoi* -romaanin julkistamistilaisuudessa, en osannut arvata millaisen tulevan kirjailijan silloinen kustantaja **Yrjö Piironen** minulle esitteli. Tätä nykyä Huotarisen tuotantoon kuuluu jo kahdeksantoista teosta; romaaneja, novellikokoelmia, runoja, muisteluksia. *Karjalan Heimion* lukijoillekin hän on tuttu runojensa kautta.

Kirjailijan juuret ovat Vienan Karjalassa ja se näkyy myös hänen tuotannossaan, jossa tallennetaan vienalaista kulttuuria, historiaa ja nykypäivää. Elämää itärajan molemmin puolin. Huotarinen on raja-alueen kirjailija, jonka ansiosta tiedämme enemmän vienalaisuudesta, karjalaisuudesta.

Huotarisen isä oli Vuokkiniemestä ja äiti Uhtualta. He pakenivat 1920-luvulla kommunistivaltaa Suomussalmelle, missä tapasivat ja menivät naimisiin. Kauppiasisän liikkeessä Huotarinen muistelee tavanneensa jo lapsena vienalaisia pakolaisia.

– Minäkin sain pikkupoikana kuunnella heidän keskellään kaunista karjalaansa. Sulkamoniemen Outi ja Tuarie-täti sanoivat yökaudet satua ja ’starinoa’. **Huovisen Domna** Kuivajärveltä lauloi runoa ja itkuvirttä.

– Moarie-täti, hoitajani, laushti usein kun lauloin pirtissä liian kovaa: ’Elä poikan, korvih koškou’. Sanalla sanoen kotona imin äidinmaidosta sekä ’kallehien vierahien’ avulla vienan kielen. Sitä onkin mukava uudelleen kuunnella ja kokeilla.

Kokeilun tulokset näkyvät nyt Huotarisen tuotannossa muun muassa vienankielisinä dialogeina.

Tänä vuonna tuli valmiiksi *Olona*-trilogia, kun *Olona ja rajapapin jaakobinpaini* -romaanin (Kirjokansi) ilmestyi. (Ks. **Risto Kormilaisen** arvio *Karjalan Heimossa* 7–8/2017.) Luterilaisen rajaseutupappi

Matti Heikkisen ja vienalaisen lääkärin Olonan rakkaustarina on päässyt monien mutkien kautta arvoiseensa päätökseen. Tarinahan on elämänmakuinen kaikkine moraalisine ja teologisine pohdintoineen, rakkauden kuvauksineen. Trilogiassa, kuten Huotarisen muussakin tuotannossa, kuvataan lämmöllä Vienan Karjalaa, sen kulttuuria, historiaa ja ihmisiä – materiaalisesti köyhää mutta henkisesti rikkasta kansaa.

Nykymeno tekee Huotarisen surulliseksi, mutta rikas kulttuuri antaa voimia.

– Karjalaisten juurieni etsintä Vienassa vanhempieni kotiseudulla on antanut minulle virikkeitä luovaan työhön. Luonto ja elämänmeno ovat usein runojeni aiheina. Kärsin ja apeudun, kun alkupeleistä luontoa säällittä turmellaan. Ihailen ja ihmettelen köyhän väen kestävyyttä, kun se sisukkaasti tarpoo pikkuruisten eläkkeensä varassa päivästä toiseen. Vienan Karjala on täynnä paradokseja. Ne täytyy itse omin silmin nähdä ja nahhoissaan kokea.

Haluaisin lopuksi mainita Huotarisen runokokoelman *Viattomien surmavirret*. Se lähtee Saksan holokaustista ja etenee nykyajan pakolaiskriisiin ja hirveyksiin Euroopassamme. Yksi runo on omistettu toimittaja **Anna Politkovskajan** muistolle.

Huotarinen on Pohjois-Karjalan kirjailijayhdistys Ukrin kunniajäsen ja Suomen Maakuntakirjailijoiden jäsen.

KARI TAHVANAINEN

Kirjoittaja on kirjailija, yhteiskuntatieteiden maisteri, Suomen Maakuntakirjailijoiden puheenjohtaja

SYNTYMÄPÄIVÄT

Vieraat kielet ja kulttuurit innostavat Mikko Nesvitskiä

Petroskoissa ilmestyvän suomenkielisen *Karjalan Sanomien* päätoimittaja **Mikko Nesvitski** täytti 50 vuotta marraskuussa. Hänen intohimojaan ovat vieraat kielet ja matkustaminen. Venäjän ja suomen lisäksi hän osaa englantia, italiaa ja saksaa. Hän matkustaa mieluiten Italiaan, mutta on käynyt monissa muissakin Euroopan maissa ja eniten tietenkin Suomessa. *Karjalan Heimo* kysyi kymmenen kysymystä 50-vuotiaalta Mikolta.

Millä tavalla sinusta tuli toimittaja, joka kirjoittaa juttuja suomeksi Karjalan tasavallassa?

– Se on pitkä tarina, joka alkoi jo koulussa. Vanhempani laittoivat minut kouluun, joka silloin 1980-luvulla oli Petroskoissa ja Karjalassa ainoa, jossa opiskeltiin suomen kieltä pitkänä kielenä. Koulun jälkeen jatkoin opintojani Petroskoin valtionyliopistossa suomen kielen ja kirjallisuuden laitoksella. Viimeisellä vuosikurssilla meillä oli pakollinen harjoittelu koulussa, mutta en kouluun oikein halunnut.

– Minut ”pelasti” eräs *Karjalan Sanomien* edeltäjän *Neuvosto-Karjala*-lehden toimittaja, joka tuli yliopistoon etsimään halukkaita harjoitteluun lehteen. Meitä oli kaksi, jotka lähdimme lehteen. Pääsin kulttuuritoimitukseen, ja työ oli sen verran mieleen, että päätin yliopiston jälkeen jäädä lehteen vakituisesti töihin. Jatkoin kulttuuritoimituksessa ja vuonna 2010 minusta tuli päätoimittaja.

Oliko sinulla joitakin muita vaihtoehtoja mielessäsi ammatin valinnan suhteen?

– Oli niitä. Ajattelin hakea Pietarin valtionyliopistoon lukemaan pohjoismaisia kieliä. Ruotsin kieli olisi etusijalla. Jouduin kuitenkin ottamaan takapakkia, kun sain tietää, että Pietarissa oli tosi kova kilpailu opiskelijapaikoista: noin kymmenen hakijaa per yksi paikka. Petroskoin yliopiston suomen kielen laitokselle ei puolestaan ollut kilpailua laisinkaan, paikkoja oli 25 ja hakijoita 26. Siis piti vain suorittaa pääsykokeet reuttamatta.

Mikä mielestäsi on parasta työssäsi?

Päätoimittaja Mikko Nesvitski tekee pitkiä työpäiviä. Perheen kanssa hän harrastaa lyhyitä lomamatkoja.

– Eri ihmisten kohtaaminen ja eri tilaisuuksien seuraaminen on toimittajantyön kannalta parasta. Päätoimittajana pidän parhaana sitä, että lehtemme kantaa kortensa Suomen ja Karjalan tasavallan suhteiden lujittamiseen. Varsinkin nyt, kun eletään molemminpuolisten pakotteiden aikaa, lehden rooli rajojen madaltamisessa ja yhteisymmärryksen syntymisessä korostuu entistä enemmän.

Millaisia haasteita kohtaat työssäsi eniten?

– Aina ei välttämättä ole jokaisesta aiheesta jutuksi asti, vaikka aihe kuulostaisi kuinka hyvältä tahansa, ja siihen on eriytyä. Välillä joudumme hylkäämään jonkin jutun sen takia, että on erittäin vaikeaa tai peräti mahdotonta saada juttuun kommentteja asianomaisilta, joita voivat olla niin yksityiset kuin viranomaiset. Kun vi-

AILA-LIISA LAURILA.

Päätoimittaja Mikko Nesvitski osallistuu Karjalan Sanomien toimittamisen kaikkiin työvaiheisiin suunnittelusta kirjoittamiseen ja taittamiseen asti.

ranomaiset kieltäytyvät kommentoimasta, se painaa mieltä pahemmin.

Miten vietät vapaa-aikaasi ja rentoudut?

– Arkena vapaa-aikaa jää vain nimellisesti, mutta yritän viettää yhdessä perheeni kanssa sitä vähäistäkin, mitä on. Perheessäni kaikki tykkäävät matkailusta, joten lomamatkat, parin päivän tai parin viikon pituiset, tarjoavat parasta yhteistä ajanviettoa. Pitempiä lomamatkoja on vain erittäin hankala suunnitella, kun pitää sovittaa kaikkien perheenjäsenten tiukat työ- ja opetusaikataulut yhteen.

Mitä toivot tulevaisuudelta?

– Työstäni puheen ollen toivon lehdellemme uusia lukijoita. Yleisemmin ottaen toivon, että pakotteet ja vastapakkotteet jäisivät historiaan niin pian kuin mahdollista ja tavallisten ihmisten kanssakäymistä jarruttavat esteet poistuisivat. Ihmiset on luotu ystäviksi, ei vihollisiksi.

Mikä on parasta Petroskoissa ja Karjalan tasavallassa?

– Kaunis luonto ja ihmiset, jotka ovat ystävällisiä ja erittäin vieraanvaraisia.

Kuinka paljon käyt Suomessa ja mil-laisista syistä?

– Suomessa käyn muutaman kerran vuodessa. Noin puolet matkoista on tavallisimmin työmatkoja ja loput lomamatkoja. Melkein jokaisella matkalla yri-

Mikko Nesvitski

- ▶ Syntynyt 17.11.1967.
- ▶ Valmistunut Petroskoin valtion-yliopistosta filologiksi ja tulkiksi.
- ▶ On naimisissa, kaksi tytärtä, vanhempi 28-vuotias, nuorempi 12-vuotias.
- ▶ Tatjana-puoliso on restauroija Kizin ulkoilmamuseossa, nyt johtaa muun muassa monikupolisen Kristuksen Kirkastumisen puukirkon korjaustöitä.
- ▶ Harrastukset: kielten oppiminen ja matkailu.

tän poiketa vanhemman tyttäreni luona. Hän on pian 28-vuotias, asuu Vihdissä ja työskentelee Helsingissä.

Mitä ihmettelet Suomessa?

– Byrokratiaa, joka näyttää välillä tuskin vähemmän koukeroiselta kuin Venäjällä.

Mitä ihaillet Suomessa?

– Ajokuntoiset tiet, puhdas luonto ja Violan sulatejuusto ovat ne kolme ensimmäistä asiaa, jotka tulevat mieleen. No joo, vielä tietysti Pauligin kahvit.

Lämpimästi onnitellen
AILA-LIISA LAURILA

Niilo Homanen ajoi tukkiautoa vuosikymmenet

Autoilija **Niilo Homanen** täytti 90 vuotta Kuusamossa 7. syyskuuta 2017. Juhlapäivänä Niiloa kävi onnittelemassa lukuisa joukko paikallisia ystäviä ja autoilijajärjestön edustajia. Niilo oli kovasti ilahtunut tuttujensa näkemisestä ja yhteisien elämäkokemusten muistelemisesta.

Niilo on syntyperältään vienankarjalainen. Hänen isänsä, Kuusamossa hyvin tunnettu autoilija **Jussi Homanen** oli syntynyt Oulangan Vartiolammissa vuonna 1900 ja hänen äitinsä **Amali**, o.s. **Petroff** oli syntynyt Pistojärvellä.

Niilo syntyi Taivalkoskella 7.9.1927 vanhempiensa esikoisena. Koulunsa hän kävi Kuusamon Heikkilänkylässä. Niilon Jussi-isä oli hankkinut auton, Nelosletukan, jo vuonna 1926, siis ennen Niilon syntymää. Auto oli ensimmäisiä Kuusamossa.

Näin Niilo syntyi autoilijan perheeseen ja on luonnollista, että hän peri isänsä ammatin ja oppi liikennöintitaidot jo lapsuudessaan. Hän toimi aluksi isänsä apulaisena ja myöhemmin itsenäisenä yrittäjänä Kuusamossa veljensä Juhanin kanssa.

Kuorma-autoilijan työ oli raskasta ja epä-säännöllistä. Etupäässä hän ajoi tukkikuormia Ouluun. Tukit haettiin usein huonojen metsäteiden varsilta, lastaaminen oli voimia kysyvää ja vanhat kuorma-autot olivat kylmiä ja vetoisia. Reumatismi ja diabetes vaivasivat autoilijoita. Töihin piti lähteä aamulla ennen kukonlaulua ja Ouluun ajettiin usein yöaikaan.

Työn itsenäisyyden ja vapauden takia Niilo viihtyi ammatissaan jopa niin, että hän jäi eläkkeelle vasta vuosia lakimääräisen eläkeiän saavuttamisen jälkeen. Niilo on elänyt perheettömänä koko ikänsä.

ILMARI HOMANEN

Joiku vei kurssilaiset Vienan

Oulussa pidetyn joikuperinteen kurssin loppuhuipennuksena koettiin Maari Kallbergin ja Kaisa Ristiluoman Vienalainen Rapsodia -konsertti, jossa yleisö sai nauttia vienankarjalaisista joiuista, lauluista ja starinoista.

Joiku-ummikkona ja kotilaulelijana astelen Pohjankartanon koululle Oulu-opiston järjestämälle kansanperinteen luennolle, sillä minua kiinnostavat Vienan Karjala sekä sen kieli ja kulttuuri.

– Mie voan löyhähtelen leski-Iron lepöilyssijoilla... aloittaa opettaja, musiikin tohtori (MuT), **Maari Kallberg** luennon ja näin saamme heti näyteannoksen, minkälaista vienanjoiku on. Vau! Onpa mahtava luentoaloitus, ajattelen.

– Tässä *Homan joiussa* on hauska tunnelma, se on lämminhenkinen ja sävelmä on nerokkaan yksinkertainen, Maari luonnehtii yhtä lempijoiuistaan.

Maari Kallberg luennoi ensin joikuperinteen tallennuksesta. Ennen vuotta 1915 joikusävelmiä oli tallennettu vain viisi kappaletta. Joikurunoja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) arkistossa oli vain 43. Joikuja sekä joikurunoja olivat keränneet **Lönnrot, Cajan, Europaeus ja Paulaharju**. Tallenteiden määrä oli vähäistä verrattuna satoihin runosävelmätallennuksiin.

Aatu Kurosen SKS:aan lähettämät joikunäytteet herättivät kiinnostuksen ja Helsingin yliopiston musiikkitieteen silloinen opiskelija **Armas Otto Väisänen** lähetettiin kesällä 1915 puolentoista kuukauden mittaiselle keruumatkalle. Saalisrikas matka löysi 225 sävelmää: joikuja, itkuvirsiä, runolauluja, huhuiluja ja karjankutsuja sekä venäläisiä lauluja, rekilauluja ja muita lauluja, muutaman paimensävelmän ja yhden hanurilla soitetun katrillin. Kun Maari kertoo SKS:n arkiston käytännöistä, luentoväki haluaisi heti päästä tutustumaan aineistoon.

Maari Kallberg on tutkinut Väisänen kenttämatojen antia tohtoriksi asti Sibelius-Akatemian kansanmusiikin osastolla. Kun hän näyttää taiteellisen tutkimonsa kirjallista osuutta, *A.O. Väisänen ja Miiitelän Ilja – vienankarjalaisen joikujen*

piirteitä -kirjaa ja kertoo Iljan olleen Oulangan Laitasalmen poikia, olen myyty.

Minun on pakko saada teos, joka kertoo isoisoisäni kotikylien tarinoista. Mukana tuleva cd sisältää tuolloin 62-vuotiaan **Ilja Miiitelän** kuuden joiun alkuperäissäänitteet vuodelta 1915. Tällaisen satavuotiaan aarteen käsiini saaminen tuntuu uskomattomalta. Maari on tuonut oman intonsa ja ahkeruutensa myötä veden alle jääneen kylän äänen minun, tavallisen kuulijaisen kuultaville.

– Onko sinulla sukujuuria Vienassa, en malta olla kysymättä Maarilta. – Ei hänellä ole, mutta jokin viehätys suomalais-ugrilaisessa musiikkiperinteessä on ollut, kun se on kuljettanut tätä kansanmusiikin monitoimimaista yli kahden vuosikymmenen ajan Vienaan ja takaisin, arkistoihin ja luennoille, opettelemaan ja opettamaan vienalaisia laulu- ja joikuperinteitä.

– Tutustuin joikuun vahingossa, kun kuulin sitä ensimmäisen kerran vuonna 1994 Helsingin Taiga Festivaaleilla. Vierailijaesityksenä oli Petroskoin opiskelijaryhmä. Ajattelin, että tähän on jännää. Samana vuonna opiskelin pari viikkoa Petroskoin konservatoriolla suomalais-ugrilaisella osastolla. Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutin nauhoitearkistossa vieraillessani löysin 84 joikua vuosilta 1928–1983. Reissutuliaisina sain *Karelskie joigi* -kirjan, Maari kertoo.

Opintomatkansa jälkeen tutkija sukelsi SKS:n arkistoihin, kuunteli äänitteitä ja toisti oppimaansa. Vuonna 1996 viidennen vuoden opiskelijaa pyydettiin luennoimaan Sibelius-Akatemian opiskelijoille. Luento seurannut jatko-opiskelija **Pekka Huttu-Hiltunen** oli lähdössä Vienaan saman vuoden lopulla ja pyysi Maaria mukaansa.

Vuonna 1997 Maari Kallberg tutustui Jyskyjärven **Helmi Rekinaan**, joka osasi yhden joiun. Kesällä 1999 hän opetteli joikumaan Helmin luona ja tutki äänenkäyttötapaa sekä sävelten ja sanojen

suhdetta. Näiden reissujen jälkeen Maari on tehnyt keruu-, opinto- ja opetusmatkoja Vienan Karjalaan jo kymmeniä kertoja. Onneksi on tehnyt, sillä vienankarjalainen joiku oli 1990-luvun lopulla melko hiipunut lauluperinteenlaji. Nyt hän on siis jatkanut savottaa Väisänen jalan jäljillä.

Maari kertoo **Marina Takalon** olleen paikalla Väisänen matkojen aikana, mutta häneltä ei tuolloin tallennettu joikuja. Marinan joikuja tallensivat Suomessa myöhemmin **Juha Pentikäinen, Pertti Virtaranta ja Erkki Ala-Könni**.

Muutoin kiinnostus vienanjoikuun on ollut melko vähäistä. Viimeisen kolmen vuoden aikana kansanmusiikin tutkimuksen symposiumeissa myös vienankarjalainen kansanmusiikki on ollut aiheena. Tapahduman koordinaattorina Maari uskoo tällaisten vierailijaluentoja ja -esitysten antavan ihmisille kipinän asioihin, kuten antoi hänellekin.

Vienanjoikujen aiheina olivat nuoret miehet, heidän ulkonäkönsä ja luonteenpiir-

järvien rannoille Oulussa

KERTTU NURMELA

Maari Kallberg

- ▶ MuT, Sibelius-Akatemia, 2007. Kansanmusiikin muusikko, tutkija, tuottaja ja opettaja.
- ▶ Erikoistunut Vienan Karjalan joiku-perinteeseen.
- ▶ Työskennellyt Kuhmon musiikkiopiston myöh. Juminkeon ja Runolaulu-Akatemian kansanmusiikkihankkeissa vuodesta 1998.
- ▶ Toiminut Seurasaaari Soi! -festivaalin tuottajana ja taiteellisena johtajana.
- ▶ Toiminut koordinaattorina kansanmusiikintutkijoiden valtakunnallisessa symposiumissa vuodesta 2015.
- ▶ Toiminut Musiikkijuhla Sommelon taiteellisena johtajana vuodesta 2016. Esittää kansanmusiikkia muun muassa MeNaiset ja Iki-Turso -kokoonpanoissa.

Kurssilaiset harjoittelevat vienanjoikua opettaja Maari Kallbergin (vas.) johdolla. Välillä harjoiteltiin istuen, välillä seisten. Tajunnanvirran annettiin kuljettaa ääntä silmät kiinni.

teensä sekä elämänsä ennen naimisiinmeno. Tyyleinä olivat humoristisuus ja satiiisuus. Kiertoilmaisuja käytettiin paljon, sillä miestä voitiin kuvailla sanoin korkievarsi, villakasvo, loimitukka tai somaveri. Kerrottiin myös asioita, joita ei muutoin sanottu ääneen, eikä tästä loukkaannuttu vaan se sallittiin joikuun.

Pohjois-Vienan eli Pää- ja Tuoppajärven ympäristön joiut ovat eppisiä eli kertovia ja runomitaltaan vapaata. Lauseet voivat olla pitkiä.

Eteläisen tyylialueen eli Kuittijärven ympäristön joikurunous on lyyristä eli tunnelmallista ja runomitta on säännöllisempää 6–13 tavuista. Eteläisen alueen joiuissa ei päde nuorten miesten aiheet. Alkusointuisuus (Ei ole kukalla kynkäsulista kynittyjä kylkisijoja) ja saman asian kertaaminen ovat tyyppillisiä kummankin alueen joikurunoudessa.

Refrenki tekee joiusta joiun. Joiku rakentuu sanajaksoista, varsinaisesta refrengistä (r) sekä sana- (sr) ja eturefrengistä (er). Muita piirteitä ovat sanakatkot, sä-

velkiekaukset ylös tai alas, lisätävät sanan sisällä (hehetys-tavut) sekä voimakas vokaalialuke sanan alussa tai keskellä. Hehtyksen voi tehdä mielensä mukaan, mutta ei laittaa liian montaa, koska viimeinen tavu täytyy päättyä aina ajallaan. Joiut käsitteivät yleensä 3–5 säveltä, erityisesti pohjoisalueilla.

Elämäni ensimmäisellä laulukurssilla minulle oli uutta verryttelyä ja äänenavauksia. Äänimaisemaharjoitteissa ajatukset Vienan järvien rannoilla oli hienoa kuulla yhteistä joiuntaa.

Vuokkiniemen **Remšujevan** joiku ”Oisko miun šuuššani sulua voita” jäi mieleeni parhaiten. Siinä on helppohkot sanat ja lyhyet lauseet. Opin myös suomen ja vienan tavutuseroja: su-lu-a vs. su-lua. Kerto-osuus ”Oo ho ho hoi sano oo jo hon vel’i.” oli kiva. Kiestingin **Kat’i Kõmösen** ”Anna pajattelen parmomaista paha-osan...” oli minulle sanakatkoineen haastavampi.

Kurssilaisia kiinnosti vienanjoiku, sen erot runolauluun ja itkuvirsiin sekä mah-

dollinen yhteys saamelaisen joikuun. Pohdittiin, onko sanarefrengin sijoittamisella haluttu häivyttää vai korostaa tiettyä sanaa.

Kurssin päätteeksi saimme laulaa vienalaisia lauluja ja huomata, kuinka ne ovat aikojen saatossa kiertäneet maailmalla ja saaneet vaikutteita lännen suunnalta.

Viikonloppu huipentui Maarin ja **Kaisa Ristiluoman** pitämään konserttiin. Starinointia pystyi vienan kieltä taitamatonkin helposti seuraamaan.

Voin vain kuvitella, millainen elämys tämä olisi teatteriversiona valoineen ja rekvisiittoineen. Tällaisille vienankarjalaisen kansanmusiikin ja -runouden viikonlopuille olisi varmasti tarvetta enemmänkin Suomen itärajan molemmin puolin.

LEENA ARHIPAINEN

Vienankarjalaiseen joikuperinteeseen tutustuttiin Oulussa 6.–8.10.2017, kun musiikin tohtori Maari Kallberg piti yleisöluennon, Vienanjoiku-kurssin ja laulajaiset Pohjankartanon koululla.

Serkukset Taru Keskinen (oik.) ja Miia Tervo sekä taustalla kuvassa heidän isovanhempansa Kirsti ja Eino Vauramo.

Vauramon suku kokosi sukupolvien kuvat yhteen

Ajatus näyttelystä syntyi katsellessa perheen valokuvia ja suvussa säilyneitä esineitä. Kuvia iloisista perhetapahtumista oli paljon: hääkuvia, ristiäiskuvia, syntymäpäiväkuvia. Oli myös surun kuvia; hautajaiskuvia ja kuvia sodasta. Valokuvat kertovat elämäntavasta, arvoista, yksilöstä ja yhteiskunnasta. Näitä asioita voi nähdä myös sukumme valokuvissa.

Näyttelyn idean kehittyessä valitsimme siihen teemat: sukumme ja perheemme historia, uskonto, sota ja Karjala. Nykyaikaa edustivat lastemme tuomat kuvat näyttelyn viimeiseen osioon. Näyttelyn yksi tavoite oli tuottaa tietoa suvun nuorille juuristamme, menneitten polvien konkreettisista asuinsijoista ja valokuvien ihmisistä.

Halusimme kuvata sukujemme ja yhteisöjen tapaa elää: seurakuntaelämää ja uskonnollisuutta, työntekoa, urheilua, talokootyötä, kesänviettoa. Tästä kertoi myös näyttelyn otsikko: *Arkea ja pyhää – valokuvia ja esineitä Vauramon perheen ja*

sukujen vaiheista Karjalassa ja satavuotiaassa Suomessa.

Vauramon suku on lähtöisin Laatokan Karjalan Sortavalan maalaiskunnan alueelta, jonne se kulkeutui 1800-luvun alussa Saksasta Ilomantsin kautta. Näyttelyn valokuvamateriaali ja tekstit valaisivat suvun Karjalaan muuttoa ja elämää Laatokan Karjalan alueella Suomen itsenäistymisen jälkeen.

Vanhaksi pihaksi kutsutulla tilalla asui suvun väkeä useammassa polvessa. Näyttelyssä Vanhaa pihaa kuvattiin yhteisönä, jossa aluksi asuivat kantaisä ja kantaäiti **Juhana** ja **Maria Wermuth** (suku muutti nimen Vauramoksi vuonna 1936).

Näyttelyyn löytyi materiaalia 1990-luvun alussa ilmestyneestä sukukirjasta sukutaulukoineen sekä henkilötarinoinen. Näyttelyssä nuori polvi pääsi tutustumaan Vanhan pihan asukkaisiin, heidän elämäntiloihin ja siihen, miltä he valokuvissa näyttivät. Erityisesti haluttiin tuoda esiin

lasten elämää Vanhassa pihassa ja sen lähistöllä kauniissa Harlussa.

Näyttelyn runsas 1920- ja 1930-lukujen valokuvamateriaali Harlusta kertoi itsenäistyneen kunnan aktiivisuudesta ja myös itsenäistyneen Suomen rakentamisesta. Harlun vireä urheilu- ja kulttuurielämä valottui vahvasti valokuvien kautta.

Harlussa oli runsaasti kirkollista toimintaa. Valokuvat suurista ihmismääristä niin Harlun silloisissa rukoushuoneissa kuin äitienpäiväjuhlissa kertovat arvomaailmasta.

Itsenäisen Harlun ensimmäisenä pastoriina toimi nuori **Lauri Halla**, isoisämme. Yhteistä molemmille suvuille oli Harlun seurakuntaelämään osallistuminen ja sen kehittäminen. Vanhan pihan Vauramon perheen jäsenet osallistuivat aktiivisesti tuoreen seurakunnan toimintaan; ukkimme **Matti Vauramo** toimi mm. kirkkovaltuustossa.

Myös äitimme suvun vaiheista kerrottiin näyttelyssä tekstein ja kuvin. Äitimme

Näyttelyn idean kehittyessä valittiin teemoiksi suvun ja perheen historia, uskonto, sota ja Karjala.

Elämän juhlia - suvun hää- ja ristiäiskuvia oli esillä yhdessä sermissä.

isovanhemmat olivat muuttaneet Iломantsista Sortavalaan vuonna 1907. Isovanhempiemme, **Anni** (o.s. **Saloheimo**) ja Lauri Hallan sukujen vaiheista ja henkilöhistoriasta on saatavissa kirjallista materiaalia.

Sodasta kertovan osion tavoitteena oli koota oman suvun jäsenten osallistumista sotiin ja käsitellä sota-aikaa sekä suvun

miesten että myös kotirintamalla vastuunsa ottaneen naisväen kannalta. Sukumme lähti evakkoon luovutetulta alueelta. Sota-aikaan liittyvä valokuvamateriaali löytyi perheen arkistoista. Kuvista koottiin kokonaisuus, josta nykypolvi sai tietoa ja käsitystä perhekuntaa kohdanneista sodan menetyksistä.

Kuvat kertoivat myös tilanteista sodan karussa ympäristössä. Setämme Lauri Vauramo kaatui Ihantalassa kesällä 1944, isämme **Eino Vauramo** haavoittui vakavasti Äyräpään Vasikkasaarella 9.7.1944; myös isän veljet **Väinö** ja **Toivo Vauramo** palvelivat isänmaata sodan aikana eri rintamilla, Toivo sotilaspastorina.

Isämme Eino Vauramo teki mittavan uran itäsuomalaisena pappina, toimi karjalaisissa pitäjäseuroissa, toimitti Harlun pitäjän historiikin ja tutki omaa sukuaan. Jälkipolville löytyi kiehtovaa valokuvamateriaalia karjalaisen papin alkuvaiheista, valokuvia ja tekstejä nuoren sotilaspastorin toiminnasta sekä henkilöön ja uraan liittyvää materiaalia vuosien varrelta.

Ukin työn ja persoonan esittely auttoi suvun nuoria muistojen kokoamisessa. Äidillemme musiikki oli sydämen asia. Hän oli laulanut ja esiintynyt lapsesta lähtien; hänen perheessään oli laulettu ja harrastettu paljon musiikkia. Äiti oli monipuolinen ihminen; häneltä syntyivät niin taidenäyttelyt kuin mekot neljälle tyttärelle.

Näyttelytapahtuma oli Karjalatalossa lokakuun viimeisenä viikonloppuna. Lauan-taina vietettiin Wermuth-Vauramo-sukuseuran 30-vuotisjuhlaa, jonka lopuksi näyttely avattiin. Sukua oli tullut paikalle monessa polvessa. Kiertelimme katsele-massa sermeihin teemoittain kiinnitettyjä valokuvia. Installaatiot ja esineet herättivät kiinnostusta. Halusimme näyttelyyn elämyksellisyyttä ja keskustelua omista kokemuksista ja muistoista. Lähtipä liikkeelle ajatus järjestää jälleen matka Karjalaan entisille asuinsijoille.

Sunnuntaiksi olimme kutsuneet äitim-me puolen sukua. – Oli hienoa tavata pit-kästä aikaa, vaihtaa kuulumisia ja kuulla tarinoita vanhemmistamme ja sukumme elämästä.

Näyttely oli avoinna vain viikonlopun ja haikeana keräsimme valokuvamme ja tavaramme takaisin laukkuihin ja laatikoihin. Entiset sukupolvet olivat saaneet vähäksi aikaa elämän ja tulleet osaksi per-heemme ja sukumme historiaa. Emme sa-noneet hyvästejä esi-isille ja -äideillemme. Eihän koskaan tiedä, milloin ja missä va-lokuvat jälleen heräävät eloon.

MIRJA VAURAMO
SEIJA VAURAMO

Arkea ja pyhä – valokuvia ja esineitä Vauramon perheen ja sukujen vaiheista Karjalassa ja satavuotiaassa Suomessa oli esillä Karjalatalossa Helsingissä.

UUTISIA

Etnogaala palkitsi tuttuja taiteilijoita Tampereelta

Tamperelaisartistit ja laajalti tunnetut etnotaiteilijat **Anne-Mari Kivimäki** ja **Pekko Käppi** palkittiin Suomen ensimmäisessä Etnogaalassa marraskuun alussa Helsingissä. He esiintyvät säännöllisesti myös yhdessä.

Haitaristi, säveltäjä ja sanoittaja **Anne-Mari Kivimäki** palkittiin vuoden artistina. Muun muassa Suistamon sähköstä ja Puhti-kokoonpanosta sekä *Ma'ilmanlopun maanitus* -spektaakkelista kuuluisaa Kivimäkeä kiitettiin monipuolisuudesta.

Palkintoperustelujen mukaan Anne-Mari Kivimäki on taiteellisen tohtoritutkintonsa tuotoksena synnyttänyt kokonaisen sarjan laajaa kiinnostusta herättäneitä poikkitaiteellisia produktioita, joissa aivan erityisellä tavalla tutkija-muusikkous ja artistin kiinnostus monitaiteelliseen ilmaisuun yhdistyvät.

Ennen kaikkea jouhikkotaiturina pidetty Pekko Käppi sekä hänen yhtyeensä K:H:H:L (Kuolleiden Hevosten Hillittömät Luut) sai Musiikintekijät-yhdistyksen

jakaman vuoden kansanmusiikkitekijän palkinnon. Perustelujen mukaan **Pekko Käppi** & K:H:H:L ja sanoittaja **Toni Tapaninen** ovat luoneet raa'an, vahvan ja mukaansatempaavan kokonaisuuden.

Pelimannikollektiivi Orivesi All Stars palkittiin vuoden ilmiönä. Muita gaalassa palkittuja ovat **Maija Kauhanen** (vuoden tulokas), Frigg (vuoden kansainvälistyjä) ja **Petri Kauppinen** (vuoden tanssintekijä).

Risteys-palkinnon sai Etnogaalassa **Hilda Länsman**.

Suomen ensimmäinen Etnogaala palkitsi Pekko Käpin ja hänen yhtyeensä K:H:H:L (Kuolleiden Hevosten Hillittömät Luut) vuoden kansanmusiikkitekijänä sekä Anne-Mari Kivimäen vuoden artistina.

Ensi kesän Sukujuhlat Siilinjärvellä

Useita suomalais-ugrilaisia esiintyjäryhmiä on tulossa ensi kesänä Siilinjärvellä 16.–22. heinäkuuta pidettävään Sukujuhlat-Suguvastavundu-juhlaan. Yksi vieraista on tunnettu petroskoilainen Gornitsa-folkryhmä ja toinen mordvalainen kuoro.

Sukujuhlat on yhtä kuin Karjalaisen Nuorisoliiton ja Kansantanssinuorten liiton kesäjuhlat yhdistettynä suomalais-ugrilaisiin Suguvastavundu-kulttuuripäiviin. Kansantanssin ja kansanmusiikin lisäksi ohjelma sisältää perinnekeisitöiden ja kansallispukujen esittelyä sekä luentoja. Sukujuhlia edeltää kansainvälinen nuorten kansantanssileiri.

Sukujuhlat-Suguvastavundu järjestetään samaan aikaan Siilifolkin kanssa. Ensi vuosi on EU:n nimeämä Kulttuuri-perintövuosi.

Kyykkä pääsi elävän perinnön luetteloon

Kyykkä on päässyt ehdotukseen Elävän perinnön kansalliseksi luetteloksi. Museovirasto on tehnyt esityksen opetus- ja kulttuuriministeriölle, mutta esitys odotti vielä marraskuun lopussa hyväksymistä kulttuuriministeri **Sampo Terhon** (sin.) pöydällä.

Esityksessä suomalaisen elävän perinnön kansalliseksi luetteloksi on 52 kohdetta, jotka on jaettu kahdeksaan ryhmään. Luettelo pohjautuu kymmenien eri toimijatahojen tekemiin hakemuksiin, joita Museovirasto ja aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmä ovat arvioineet.

Seuraavan kerran kansalliseen luetteloon voi hakea vuonna 2019. Kansallisen luettelon taustalla on Elävän perinnön wikiluettelo, johon on jatkuva haku. Wikiluettelossa on mukana jo 130 artikkelia ja yli 170 toimijaa.

Karjala aikoo perustaa uusia suojelualueita

Laatokan luodot -kansallispuiston perustaminen Pitkärannan piirissä etenee edelleen, vaikka hanketta on ajettu jo yli 20 vuoden ajan. Myös muita uusia suojelualueita on perusteilla. Mahdollisten perustettavien luonnonsuojelualueiden joukossa on kaikkiaan 57 aluetta.

Karjalan Sanomat kertoo, että tällä hetkellä Karjalassa on 144 luonnonsuojelualuetta, joiden osuus on noin viisi prosenttia tasavallan pinta-alasta. Joitakin niistä tunnetaan Karjalan ulkopuolella. Esimerkiksi Kivatsun luonnonpuistossa käy vuosittain yli 100 000 matkailijaa. Se on Karjalan vanhin luonnonsuojelualue, joka perustettiin vuonna 1931.

Suurin osa Karjalan luonnonsuojelualueista perustettiin 1970–1990-luvuilla. Vuodesta 2007 alkaen on jatkettu työtä uusien alueiden perustamiseksi. Vuosina 2008–2016 perustettiin yhteensä seitsemän luonnonsuojelualuetta Kalevalan, Kemin, Mujejärven ja Puudosin piireissä. Tänä vuonna perustettiin Kieretin rauhoitusalue Louhen piirissä.

Suomen 40. kansallispuisto perustettiin tänä vuonna Suomussalmen Hossaan Suomi100-juhlavuoden kunniaksi.

LÄHDE KESÄLLÄ 2018 UHTUALLE PETRUN PÄIVÄN PRUASNIEKKAAN!

KOLME UPEAA JA TÄYTTÄ PÄIVÄÄ UHTUALLA, VIIDEN PÄIVÄN PIKAMATKA 11.–15.7.

- Uhtualla Petrun päivän pruasniekka
- Uhtua-kierros ja päivämatka sotakohteisiin
- Ikimuistoinen vienalainen iltajuhla
- Koe perhemajoitus ja karjalainen vieraanvaraisuus
- Suomalainen bussi ja kuljettaja

KUUSI TÄYTTÄ PÄIVÄÄ UHTUALLA JA VIENASSA, KAHDEKSAN PÄIVÄN MATKA 11.–18.7.

- Uhtualla Petrun päivän pruasniekka
- Opastettu kiertojelu Uhtualla
- Ikimuistoinen vienalainen iltajuhla
- Asiantuntijaopastettuja päivämatkoja Uhtuan suunnan sota-ajan kohteissa
- Veneretki Enonsuuhun tai kalastusmatka Keski-Kuittijärvellä
- Perhemajoitus ja karjalainen vieraanvaraisuus
- Suomalainen bussi ja kuljettaja

SOLOVETSKIN LUMOAVAT LUOSTARISAARET JA UNOHTUMATON UHTUA, KAHDEKSAN PÄIVÄN MATKA 11.–18.7.

- Uhtualla Petrun päivän pruasniekka
- Vienalainen ikimuistoinen iltajuhla
- Kuusi täyttä päivää Uhtualla ja Vienassa, joista kolme päivää ja kaksi yötä Solovetskin saarilla (hotellimajoitus)
- Näe Vienanmeren maitovalaat
- Opastettu kiertojelu Uhtualla
- Perhemajoitus ja vieraanvaraisuus Uhtualla
- Suomalainen bussi ja kuljettaja

Lisätietoja, matkaohjelmat, varausohjeet:
www.uhtua.info/Ajankohtaista-osio

Paikat räytetään ilmoittautumisjärjestyksessä.

UHTUA SEURA

Repola sai oman lipun kylälleen

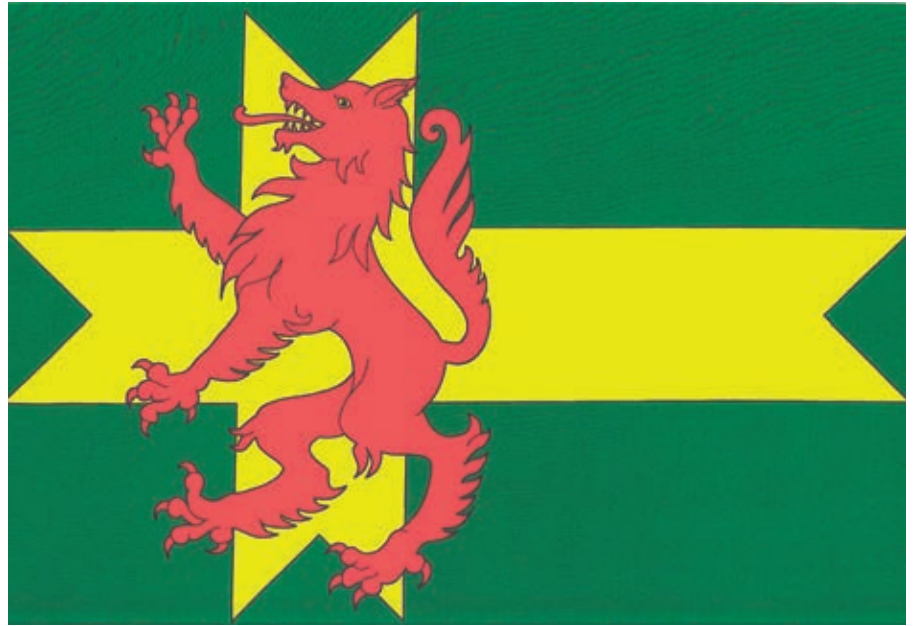
Repola-seuran heinäkuinen Repolan-matka tarjosi melkoisen yllätyksen, kun kyläpäällikkö **Sergei Stugareff** esitteli vierailleen yllättäen kylän oman, uuden vihreä-kelta-punaisen lipun.

Lippu julkistettiin Repolan kyläjuhlassa 16. heinäkuuta 2017.

Repola sai ensimmäisenä kylänä Karjalan tasavallassa oman virallisen lipun. Lippu on tarkistettu ja hyväksytty Venäjän heraldisessa komiteassa, joka on antanut myös tarkat ohjeet lipun käytölle. Sitä voidaan käyttää kylän hallintorakennuksessa ja kylän laitoksissa, leimoissa ja liikennepasteissa sekä kylän virallisissa tilaisuuksissa sekä juhlaputuksissa.

Lipun värit ja kuviot perustuvat vanhan Venäjän aikaiseen heraldiikkaan. Kullankeltainen risti on jumalallisen valon, myös auringonvalon, symboli. Repolan lipussa se viittaa myös vanhaan, yli 500-vuotiseen asutukseen sekä karjalaiseen perinnekirjannon ristikuviioon. Vihreä väri on kevään, luonnon heräämisen ja myös metsän symboli.

Myös kettu on vanha heraldinen kuva, mutta Repolan lipussa se viittaa erityisesti kylän nimeen. Ketun väriävahdetta ei ole vanhassa heraldiikassa, jossa kullanpunai-

Repolan kylähallinnon hankkimasta uudesta tunnuksesta on tehty myös pienoislippu, jota myytiin viime kesänä 300 ruplan hintaan.

nen väri on kauneuden, elinvoiman, juhlan ja auringon symboli.

Lippua heinäkuudessa kyläjuhlassa julkistettaessa ojensi kylähallinnon päällikkö

Sergei Stugareff yllättäen myös Repola-seuralle oman täysimittaisen lipun. Useimmat seuran matkalla olleet ostivat lisäksi kepin päässä heilutettavan pienoislipun, joita myytiin 300 ruplan hinnalla.

VUOSIKOKOUS

Pohjois-Viena-seuran sääntömääräinen vuosikokous pidetään lauantaina, 24. päivänä helmikuuta 2018 klo 12.00 alkaen Oulussa, Aleksinkulman Hansa-salissa, Aleksanterinkatu 9, 90100 Oulu.

Kokouksen jälkeen vietämme teelitapäivää Kalevalan päivän merkeissä.

TERVETULOA!
Johtokunta

VUOSIKERÄHMÖ

Pohjois-Viena-seuran šiantöjenmukani vuosikerähdö pietäh šuovattana, 24. piänä tuiskukuuta 2018 klo 12 Oulušša, Aleksinkulman Hansa-šalissa, Aleksanterinkatu 9, 90100 Oulu.

Kerähdön jälkeh proasnuimma tšäijyiltapäivä Kalevalan päivän merkkilöissä.

TULKUA TERVEH!
Johtokunta

Kiitämme jäsenistöämme ja kaikkia yhteistyökumppaneita Suomessa ja Karjalassa kuluneesta vuodesta 2017! Hyvää joulua ja onnea vuodelle 2018!

Passipo hyvästä yhteisruavošta vuuvven 2017 aikana!
Hyvää roštuota ta onnie uuvvella vuuvvella 2018!

Pohjois-Viena-seuran johtokunta

HALLITUKSEN UUTISET

Sarhimaan teos sai tunnustusta

Karjalan Liitto on valinnut Vuoden 2017 karjalaiseksi kirjaksi **Anneli Sarhimaan** *Vaietut ja vaiennetut – Karjalankieliset ja karjalaiset Suomessa*. Liitto jakaa tunnustuksen vuosittain. Se valitsi ehdolle neljä teosta, joiden joukosta näyttelijä **Petri Liski** kutsuttiin valitsemaan voittaja.

Liskin mukaan jokaisesta vaihtoehdosta löytyi yllättävän läheisiä yhtymäkohtia hänen omaan elämäänsä. ”Kirjoja lukiesani mieleen hulmahtivat muistot isästani, isänäidistä, heidän suvustaan, tavoistaan ja kotitilastaan Vuokselassa – jolla paikalla itsekin, tosin vasta kerran, olen käynyt. Ja myös äitini isästä, joka vuosina 1939–1944 taisteli Kannaksella ja pohjoisemmassakin.”

Tampereen yliopiston sotahistorian tutkijan **Jussi Salosen** *Summan tarina* on kertomus talvisodan taisteluun osallistuneiden miesten kohtaloista ja kokemuksista, jotka jättivät syvät jäljet veteraanien mieleen ja elämään. Kirja etenee kuukausi kuukaudelta, viikko viikolta, päivä päivältä ja tunti tunnilta sotaa edeltäneistä linnoitustöistä torjuntavoittoon ja lopulta rintaman murtumiseen.

Sirkka-Liisa Rannan toimittama *Sydän Karjalassa* on usean kirjoittajan kirjoituksista koottu hienosti kuvitettu ja taitettu teos, jossa hahmotellaan karjalaisen arjen peruskuvaa, kodin ja perheen historiaa, noin vuodesta 1860 toisen maailmansodan jälkeiseen siirtolaisaikaan. Kirja kertoo mm. miten eri puolilla Karjalaa elettiin, millä keinoilla leipä ansaittiin, millainen oli naisten ja miesten työnjako ja miten kotia hoidettiin, miten karjalainen perhekäsitys erosi länsisuomalaisesta, millä tavoin teollistuminen, Pietarin rautatie ja Suomen itsenäistyminen vaikuttivat perheiden elämään ja leivän hankintaan.

Lahden museoiden tutkimuspäällikön ja Turun yliopiston arkeologian dosentin **Hannu Takalan** kirja *Puna-armeijan sotasaaalis* alaotsikollaan *Karjalan kulttuu-*

riomaisuuden ryöstö 1939–1941 kertoo, mitä tapahtui sodan alle jääneelle omaisuudelle sodan loputtua. Mitä puna-armeija katsoi arvokkaaksi kerätä sotasaaლისvarastoihinsa, mitä niille tapahtui. Mitkä suomalaiset taideteokset päätyivät Leningradin museoihin.

Petri Liskin mukaan professori Anneli Sarhimaan teos on ”kaikki kivet kääntävä, toimintaohjeet sisältävä tutkimus ja kuvaus, jonka jokaisen lainsäätäjän, virkamiehen, opettajan ja opiskelijan pitäisi lukea, jotta yhden kansan ja kielen pitkään jatkunut syrjintä loppuisi.”

Liski totesi julkistuspuheessaan, että karjalan kielen tahaton ja tahallinen vaientaminen eri tahoilta vuosikymmenten ajan on ajanut kielen uhanalaiseksi, ja toimia kielen ja sen mukanaan tuoman kulttuuriperinnön elvyttämiseksi on syytä tehostaa.

SAIJA PELVAS

Petri Liski valitsi vuoden karjalaiseksi kirjaksi Anneli Sarhimaan teoksen. Karjala-talolla 25. marraskuuta pidetyssä tilaisuudessa tunnustuksen professori Sarhimaan puolesta otti vastaan Karjalan Sivistysseuran puheenjohtaja Eeva-Kaisa Linna.

TIETONIEKKA

Tunnetko, tiedätkö vai oletko peräti karjalainen tietoniekka?

Karjalan Heimo on avannut tänä vuonna tietovisapalstan, joka testaa lukijoiden Karjalatuntemusta. Oikeat vastaukset voi katsoa tämän sivun alalaidasta.

1. Minä vuonna valmistui karjalaisen mallin mukaan rakennettu Bomba-talo Nurmekseen?

- a. 1960.
- b. 1998.
- c. 1978.

2. Liperissä toimii EIKU-niminen yhdistys. Mistä kirjaimet on lyhennetty?

- a. Etnisesti Itäsuomalaiset Karjalan Uudistajat.
- b. Etelä-Inkerin Kulttuurin Uudistajat.
- c. Eettisesti Innovatiiviset Kulttuurin Uudistajat.

3. Missä sijaitsee kulttuuri-perintökohteeksi rekisteröity Konstantin Pottojevin talo?

- a. Repolan Haukkasaassa.
- b. Uhtuan Röhössä.
- c. Ilomantsin Hattuvaarassa.

4. Millä nimellä kutsutaan ortodoksisen mies- eli munkkiluostarin johtajaa?

- a. Metropoliiitta.
- b. Igumeni.
- c. Apotti.

5. Mikä vuosittain vietettävä perinnejuhla alkaa Mikkelin-päivänä ja jatkuu pyhäinpäivään saakka?

- a. Ugri.
- b. Sugri.
- c. Kekri.

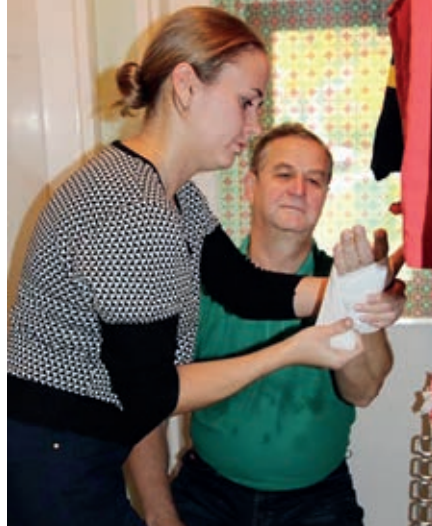
Tietoniekkan vastaukset:
1.c, 2.c, 3.a, 4.b, 5.c.

Vienalaisten taidot karttuvat ensiapukursseilla Kuhmossa

Vienan Karjalasta Kuhmoon saapunut aikuisryhmä kävi kouluttajiensa **Päivi Pohjolan** ja **Jouni Haverisen** johdolla lävitse SPR:n ensiapukoulutusohjelmia monipuolisesti ja käytännön harjoitusten avulla. Osaston puheenjohtaja **Alpo Karppinen** isännöi Kuhmon SPR:n koulutustiloissa.

Kursseille osallistui 12 henkilöä, naisia ja miehiä, jotka edustivat Kalevalan piirin alueen kuntavirkailijoita, koulujen ja päiväkotien opettajia, urheilukoulun valmentajia sekä niissä toimivia muita henkilöitä. Koulutettavat muodostivat kaksi yhtä suurta ryhmää, joista toisessa oli ensikertalaisia ja toisessa jo aiemmin peruskoulutettuja, jotka saivat nyt täydennysopastusta. Ryhmien kokoamisesta vastasi Uhtua-Seuran Kalevalassa toimiva sisarseura, Uhtu-seura.

– En tiedä onko tämä saamani kurssitodistus Venäjällä voimassa, mutta itse olen varma, että nyt rohkenen ja pystyn auttamaan hätätilanteessa, Uhtu-seuran

Kuhmon ensiapukurssille osallistui Kalevalan piirin alueen kuntavirkailijoita, koulujen ja päiväkotien opettajia, urheilukoulun valmentajia sekä muita niissä toimivia henkilöitä.

puheenjohtaja **Valentina Kovalenko** toteutti kurssin jälkeen.

Ensiaputaitojen merkitys kansalaistaitona korostuu, kun ajatellaan vaikka suomalaisten matkailijoiden ympärivuotista liikkumista Vienan Karjalassa. Alue on harvaan asuttua ja tietoliikenneyhteydet toimivat vaihtelevasti, oikean avun tarvetta on ollut ja on jatkossakin.

Ensimmäinen ensiapukurssi toteutettiin keväällä 2013 SPR:n Kuhmon osaston ja Uhtua-Seuran sekä Uhtu-seuran kanssa. Siitä lähtien niitä on järjestetty lähes vuosittain, jopa kaksikin samana vuonna. Uhtua-Seura maksaa koulutuksen, ruokailut, majoitukset ja tukee Kuhmoon saapuneita kurssilaisia pienellä matka-avustuksella.

KARI KEMPPINEN

Uhtua-Seura ry ja SPR Kuhmon osasto järjestivät ensiapukurssin 30. syyskuuta.

Karjalan kielen kurssi kevätkaudella Helsingissä

122445K

KARJALAN KIELI, JATKOKURSSI A2.2-B1.1
(24 t) 16.1.–10.4., ti 17.00–18.30

Kurssi on tarkoitettu karjalan kielen alkeet osaaville, mutta tervetulleita ovat myös kaikki karjalan kielestä ja kulttuurista kiinnostuneet. Jatketaan vienankarjalan opiskelua ja karjalaiseen kulttuuriin tutustumista. Kurssilla luetaan tekstejä, tehdään harjoituksia, keskustellaan.

Samalla aktivoidaan ja laajennetaan sanavarastoa. Mukana myös kuvia Karjalasta ja karjalaista musiikkia.

Oppikirja: Zaikov Pekka: Karjalan kielen kielioppi.

Aihepiirit: kuvaus karjalaisesta elämästä ja pirtistä, karjalainen ruoka, karjalaiset juhlat ja perinteet, karjalankielisiä uutisia ja ohjelmia.

Rakenteet: verbit, substantiivit, adjektiivit ja niiden vertailu, partisiipit.

Hinta 71 euroa, opettaja: Ekaterina Kuzmina, FM

Ilmoittautuminen viimeistään 9.1., lisätietoja:
www.kalliolkansalaisopisto.fi tai puh. 010 279 5080
Kurssipaikka: Kalliolan kansalaisopisto, Sturenkatu 11

KALLIOLAN KANSALAI SOPISTO / Uhtua-Seura ry

Rauhallista Joulua ja Hyvää Uutta Vuotta 2018

Hyvää rostuota ta onnie uuvella vuuvelle 2018
Passipo hyvästä yhteisruavosta vuuven 2017 aikana

UHTUA SEURA

UHTUA-SEURA ry
Hallitus

www.uhtua.info

Karjalan Leimo

Toimitus toimittaa rauhallista joulua
ja onnellista uutta vuotta.
Seuraava lehti ilmestyy helmikuussa 2018

LAUKUNKANTAJAT

JOULUKUU 2017

Pagize bunukal karjalakse!

Raija Pyölin juuret ovat Raja-Karjalan Salmissa, isän puolelta Lunkulansaaren Tiijalan kylässä ja äidin Palojärvellä. Raija on tehnyt päivätyönsä lukion venäjän ja ruotsin lehtorina. Hän on väitellyt vuonna 1996 aunuksenkarjalan venäläistymisestä Joensuun yliopistossa ja kirjoittanut *Sanakirjan suomi-karjala* tunnetun kielentutkijan **Ljudmila Markianovan** kanssa 2008. Raija Pyölin laatima Livvinkarjalan kielioppi julkaistiin vuonna 2011 ja siihen liittyvä harjoituskirja vuotta myöhemmin. *Sanakirja karjala-suomi* ilmestyi vuonna 2016.

Raija Pyöli ja uhtualaisjuurinen Eeva-Kaisa Linna pysähtyivät keskustelemaan karjalaisuudesta ja yhteisestä intohimostaan, karjalan kielestä.

EKL Karjalaisuus elää Suomessa pitkälti harrastus- ja järjestötoiminnan kautta. Sinä olet pitkään vaikuttanut Salmi-Säätiössä, hallituksen puheenjohtajanakin jo peräti kymmenen vuotta. Viime vuodet olet ollut aktiivisesti mukana laatimassa pitäjähistoriaa.

RP Vuonna 2015 julkaistiin Salmin pitäjähistoria *Rajoil da randamil – Salmi ja salmilaiset 1617–1948*, josta on otettu jo toinen painos. Nyt sille on tulossa jatkoa. Uusi teos keskittyy siirtolaisuusaikaan ja monipuolisesti salmilaisien elämään ajanjaksolla 1948–2018. Kirjoittajien joukko on laaja ja edustaa monipuolisesti eri aloja; mukana on historioitsijoita, yhteiskuntatieteilijöitä, teologi, kasvatustieteilijöitä, kielitieteilijä.

EKL Molempien vanhempiesi kotikieli oli livvinkarjala ja kuulit sitä lapsuudessasi, isovanhemmat, tädit ja salmilaisperäiset naapurit puhuivat sitä Maaningan Käärmelahdessa. Syvemmin tutustuit kieleen kuitenkin tutkimustyösi kautta.

RP Isä löysi sukulaisia rajan takaa 1980-luvun lopussa, vierailut molempiin suuntiin käynnistyivät. Kaikki puhuivat livviä, rajantakaiset venäläistynyttä, tšekäläiset suomalaistunutta, ympäröivän yhteisön vaikutuksesta muovautunutta. Kielissä oli niin paljon eroja, että venäjääntaitoisena jouduin tulkiksi.

Tämä innosti minut väitöstutkimukseen, lähdin kenttätyömatkoille Aunuksen ympäristökyliin, matkoja oli kaikkiaan kymmenkunta. Aineistosta tutkin karjalan kielen venäläispiirteitä sekä kielenkäyttöä ja asenteita. Kyseessä oli yksi ensimmäisiä karjalaisista tehtyjä sosiolingvistisiä tutkimuksia. Tutkimuksesta nousivat esiin erityisesti ympäröivän yhteiskunnan vaikutukset sanastoon ja kielen rakenteisiin. Venäjän vaikutus heijastuu myös ääntämiseen, liudennukset ja pehmennykset sekä soinnilliset ässät tulevat sitä kautta. Erilaisuudet eivät kuitenkaan ole kommunikaation este yli rajan.

EKL Teit paljon yhteistyötä karjalan kielen muamoksikin kutsutun Ljudmila Markianovan kanssa ihan 1990-luvun alusta lähtien. Markianova normitti livvinkarjalan, hänen kokonaan karjalaksi laatimansa Karjalan kielioppi ilmestyi vuonna 2002.

RP Markianovan kielioppi loi pohjan suomeksi suomenkarjalaisille toimittamalleni kieliopille. Yhteistyömme jatkui sau-

Raija Pyöli ja Eeva-Kaisa Linna.

mattomana vuosikautia, Markianova on ollut minulle tärkeä äitihahmo, jonka vaikutus on säteilyt pitkälle Suomeen.

EKL Ikuisuuskyseminen: mitä karjalan kielen eteen pitäisi tehdä Suomessa? Tiedämme, että kieli säilyy vain puhumalla, isovanhempien tulisi puhua lapsenlapsilleen, työelämän oravanpyörässä olevat vanhemmat on jo osittain menetetty. Onko meillä opittavaa Venäjän Karjalassa tehdystä kielenkehittämistyöstä?

RP Suomessa olemme niin kovin erilaisessa tilanteessa, karjalan kielen puhujat ovat pääsääntöisesti hajallaan. *Oma Mua* -lehti toimi aikoinaan kielen kehittämisen laboratoriona. Lehdessä oli palsta *Midä mielidy olet?* jossa Markianova pyysi lukijoita kommentoimaan luomaansa uudissanastoa. Niin livvinkarjalan kuin vienankarjalan normittamisessa on ollut tärkeää, että työtä ovat tehneet tutkijat ja pedagogit, jotka hallitsevat kielen natiivin tasoisesti, ympärillään elävä kielimaisema.

ELDIA-hankkeen ja **Anneli Sarhimaan** tutkimuksen kautta meillä on todella arvokasta, viimeisintä tutkimustietoa Suomessa puhutusta karjalan kielestä. Tutkimus tuo tilanteen näkyväksi, siihen pitää nyt monin keinoin puuttua.

Sosiaalisen median käyttö on mahdollisuus, joka voisi innostaa nuorempia elävään karjalan kielen käyttöön.

Vapaan sivistystyön kurssit ovat yksi ratkaisu opettaa karjalaa aikuisille. Valitettavasti on jatkuva puute pedagogisesti pätevistä opettajista, heitä pitäisi kouluttaa. Yksi viikonloppukurssi on Valamossa järjestettykin, mutta lisää tarvitaan. Pelkkä kielenhallinta ei riitä, opettaja tarvitsee myös erityisiä taitoja kielen välittämiseen.

Pidän myös tärkeänä jatkuvaa sanaston kehittämistä, karjalan kielestä puuttuu esimerkiksi sanoja, jotka mahdollistavat vaikkapa politiikasta keskustelemisen.

EKL Unohtaa ei myöskään pidä sitä, että pienen karjalaisyhteisömmme pitää puhaltua yhteen hiileen.

Tällä palstalla keskustellaan Karjalan Sivistysseuraa lähellä olevista asioista.

**Sarhimaa Anneli:
Vaioletut ja
vaiennetut
30 €**

**Bremer Caj:
Takaisin
Karjalaan
30 €**

UPEA LAHJA

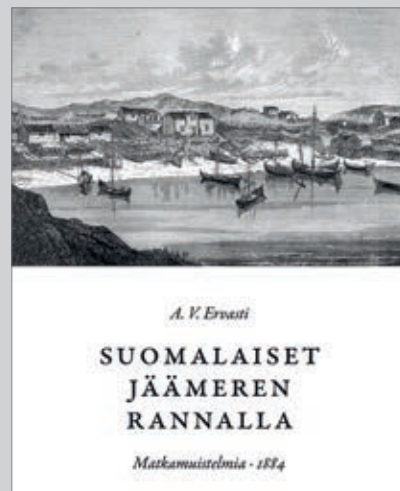
läheisellesi tai itsellesi!

**Nevalainen Pekka:
Kulkukauppiasta
kauppaneuvoksiin
38 €**

**Kalevala
vienan-
karjalaksi:
TARJOUS
20 €**

**A. V. Ervasti:
Suomalaiset
Jäämeren rannalla:
UTUUS 30 €**

**Dunkers Anita:
Pienen
Pölysen
seikkailut
10 €**

**Sattuma:
Vanha tuttu
CD: TARJOUS
10 €**

**Sildazilla
tanssijat
CD+DVD:
TARJOUS
10 €**

**Tilaa kiinnostava lahja ennen
vuodenvaihdetta sähköpostilla:
toimisto@karjalansivistysseura.fi
tai puhelimitse: 050 5055531.**